

(Secció

diver-
-1966);
e Belle-
-190), i fi-
-1902), i fi-
-1902), i fi-
(1977-

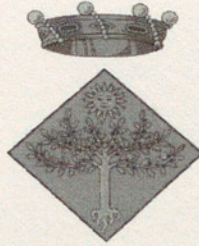

L'Escola pública de Solivella en els segles XVIII i XIX (1731-1902)

M. Assumpció Salla Tarragó

L'ESCOLA PÚBLICA DE SOLIVELLA
EN ELS SEGLES XVIII I XIX (1731-1902)

M. Assumpció Salla Tarragó
Barcelona, gener de 1986

© Ajuntament de Solivella
Plaça Major, 1 43412 Solivella
www.solivella.cat
Primera edició: maig 2019

Dipòsit legal: T 729-2019

Imatge de la coberta: Casa escola de nens dels mestres Foraster-Esplugas any 1888
(foto any 1944 AMS).

Imatge contraportada: M. Assumpció Salla Tarragó (foto família Guillén-Salla).
Plaça Major any 1980, amb cal Salat i la Casa de la Vila (foto Enric Capdevila)

Disseny portada i contraportada: Míriam Bosch Domenech

Correcció: Mireia Ulldemolins Suñé

Coordinació: Gabriel Serra Cendrós

Impressió: Artyplan S.L.

PRESENTACIÓ

L'ensenyament al nostre poble, des de sempre i fins a dia d'avui, ha estat objecte de comentari i discussió per aconseguir el millor per als alumnes i llurs famílies. El camí no ha estat planer, i més en un temps passat, en què la convulsa vida política i social del municipi influí en gran manera en la presa de decisions. Això afectà en l'àmbit de l'ensenyament, com ara en la fugida dels mestres del poble per no cobrar el sou degut, a voltes per la misèria esdevinguda de la climatologia, amb afectació en els conreus i consegüentment en l'economia familiar i les finances municipals, o per les epidèmies, que van obligar a tancar els locals escolars, com passà a l'octubre de 1906, quan el xarampió va endolar algunes famílies, entre moltes altres causes.

Un dels maldecaps dels responsables municipals era on encabir tanta canalla: calia llogar cases i locals per fer-hi la instrucció. Aquest any es compleixen 90 anys de l'estrena dels actuals edificis escolars, inaugurats el 20 de setembre de 1929, amb la benedicció de la bandera de la Unió Patriòtica —partit polític fundat per Miguel Primo de Rivera—, amb l'assistència del capità general de la Regió, el governador civil de la província i el cap de l'Assemblea Nacional de la Unió Patriòtica. Però, per aconseguir aquest equipament, calia empena i visió de futur, la qual cosa començà a arrelar el diumenge 30 de maig de 1915, al migdia, amb una gran manifestació davant la casa de la vila, seguit d'un acte patriòtic a la tarda, en què fou nomenada una comissió per portar a terme les obres de l'edifici escolar. Tot i els diners oferts pels presents en aquella reunió, en calien molts més, i es tardarien anys a aconseguir un nou edifici escolar, que, arribat el moment, seria assenyalat com la Catedral de l'Ensenyament. Un any després de la inauguració, es feu necessari buscar nous locals per atendre tota la població escolar.

Per arribar fins a la consecució del novell equipament escolar anteriorment relatat —el qual avui utilitzem com a Col·legi Públic Sagrat Cor, a la vegada lloc on la M. Assumpció anà a estudi, per més tard fer-hi de mestra en pràctiques, i a principis de la dècada dels anys setanta del segle passat, a l'estiu, impartiria classes de repàs, en què el sotasignat fou un dels seus alumnes d'estiu—, s'havia transcorregut un llarg camí, i un dels protagonistes destacats del qual fou el mestre Fèlix Foraster, que durant els anys que exercí a l'escola solivellenca va treballar com ningú per aconseguir-ho, però no arribà a veure'l, malgrat que fou una de les seves darreres responsabilitats, al gener de 1909, com a membre de la Junta Local de Defensa contra les Plagues del Camp.

Però realment què en sabem dels inicis de la història de l'ensenyament a Solivella i en quin context es donà?

Situarem breument el període investigat entre el 1731 i el 1902, que s'inicia trobant-se el poble immers en un plet contra el senyor de Llorac, en què es posa el batlle en una situació més que incòmoda, per arribar fins a l'alliberament del domini feudal, que donà pas a un desenvolupament econòmic

afavorit pel correu de les terres i la vinya, com també les transaccions en les vendes del vi i de l'activitat industrial de l'aiguardent. No hi faltaren les disputes per la preeminència sobre el santuari del Tallat, amb concentracions i discussions a peu de la plaça Major, fins a arribar a l'abandonament total. Però, quan tenim en gran manera tot un ventall de dades de l'ensenyament és a partir de 1852. Es posa en evidència la manca de recursos de la hisenda municipal, hi sovintegen l'impagament del sou del mestre, dels locals en règim de lloguer destinats a estudi i l'escassetat en la compra de material escolar. Altres aspectes notoris en la vida del poble són les obres fetes per transitar pel coll de Belltall i la venda del nostre castell el 29 de març de 1870, que amb anterioritat l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques n'havia proposat al consistori l'adquisició per hostatjar-hi diversos serveis municipals, entre els quals, la ubicació de les escoles primàries, però la idea no va reeixir. Uns quants mesos abans de la venda, arribà el mestre Fèlix Foraster a Solivella. Atenent a la trajectòria del mestre Fèlix, que arribà a ocupar diversos càrrecs municipals i s'implicà en gran manera en tot el que suposava una millora per al poble i concretament en l'ensenyament, coneixedors del seu tarannà, si l'arribada del mestre Fèlix a Solivella hagués tingut lloc uns quants anys abans de la venda del castell, de ben segur hauria estat un bon interlocutor per salvar aquell monument com a la vegada dotar el poble d'un digne equipament escolar dins d'aquelles parets bastides segles abans.

Un punt d'inflexió el marcaren les guerres carlistes, que trasbalsaren la vida del poble. Per exemple, l'assetjament patit el 27 d'abril de 1873; la crisi econòmica entre el 1885 i el 1902, com a conseqüència de la baixada del preu del vi, els efectes de la fil·loxera, el bandolerisme a la serra del Tallat, epidèmies i pobresa; el sorgiment de dues germandats per auxiliar en cas de malaltia o mort els associats solivellencs, com la del Sagrat Cor, el 1883, i la de Sant Isidre, el 1897, per arribar finalment a l'any 1901 amb la fundació de l'associació agrícola La Societat, que agruparia els pagesos més humils per defensar-ne millor els interessos i aconseguir a la vegada més qualitat de vida per a les famílies.

D'aquest treball de l'escola pública de Solivella en els segles XVIII i XIX (1731-1902) en podem afirmar que la cerca és inèdita, ja que fins ara aquest aspecte no havia estat historiat. El descobriment de les fonts documentals des d'antic, de la visió general de l'ensenyament d'aquest període, dels recursos econòmics que s'hi destinaven, dels edificis escolars, dels mestres, o del funcionament de les aules escolars del dia a dia, tot plegat, esdevé una aportació impagable per saber els inicis de l'escola pública al nostre poble.

Tot aquest estudi, aquesta visió històrica de l'escola a casa nostra que avui se'ns apropa a nosaltres és fruit d'un treball de recerca datat al gener de 1986 i realitzat per la recordada solivellenca Maria Assumpció Salla Tarragó, de cal Salat. L'any anterior, en gran manera als mesos de primavera i estiu, la Maria Assumpció, acompanyada del Maties, el seu marit, havien explorat l'Arxiu

Històric Municipal, on dedicaren un bon grapat d'hores a llegir actes, expedients i correspondència. Cal significar que l'arxiu, en aquell temps, era ubicat a la segona planta de la casa de la vila, el qual, era dels pocs arxius municipals de la comarca que servaven el fons documental municipal, amb una ordenació i classificació bàsica per matèries i numerada, la qual havia estat treballada en aquest sentit, feia uns deu anys, sota la direcció i custòdia de la secretaria municipal, Concepció Tarragó, mare de l'autora del present treball.

La documentació que configura aquest treball ha estat guardada durant 33 anys, sense saber que hi era. Ha estat ara, la passada vigília de Reis, quan vaig ser sabedor de la seva existència, i els fills de l'autora en feren lliurament de tot el material a l'Ajuntament. Quin regal de Reis de la Maria Assumpció per a gaudi de tot el poble de Solivella!, ja que avui és tot un honor presentar el seu treball, que ens fa partícips d'una petita part de la nostra història col·lectiva, en aquest cas, des dels inicis que tenim documentats de l'escola pública de Solivella.

Gràcies, M. Assumpció, per la teva dedicació i estima per apropar-nos un trosset del nostre passat i fer-nos-en coneixedors. Gràcies, Sergi, Laia i Blanca per confiar-nos aquest llegat de la vostra mare, del qual, a partir d'avui, gaudirem totes i tots els solivellencs.

Enric Capdevila i Torres
Alcalde de Solivella

PRÒLEG

La troballa del document que apareix publicat en aquest llibre ha estat una sorpresa per a tots els que hem format part d'aquesta aventura. Tot va començar fent endreça de papers per casa: documentació econòmica, administrativa, identificativa... I allà, entre aquelles piles inacabables, va aparèixer un dossier escrit a màquina amb un títol ben diferent de la resta de papers: «L'escola pública de Solivella en els segles XVIII i XIX.» El meu germà se'l va mirar encuriolit i va tafanejar per les pàgines. Tot seguit, ens el va fer arribar, d'una banda, a la meva germana i a mi, i, d'altra banda, a l'Enric Capdevila, l'alcalde del poble en data d'avui. I així és com ell ens va comunicar el seu desig de publicar-lo.

Voldríem agrair a l'Enric l'interès que ha mostrat des del primer moment. A nosaltres, com a familiars, ens omple de satisfacció i orgull que aquest llibre vegi la llum.

L'ESCOLA PÚBLICA DE SOLIVELLA EN ELS SEGLES XVIII I XIX fa referència als nostres orígens. En la nostra condició com a éssers humans hi va incorporat el desig de saber qui som, d'on venim, cap a on anem... I, sobretot, de com hem arribat a ser qui som actualment. Entre les nostres mans tenim un estudi que es va fer l'any 1986 que ens farà sentir identificats a tots els que, d'una manera o d'una altra, sentim que Solivella forma part de les nostres vides. Així doncs, aquest llibre resultarà especialment de gran interès per als seus habitants, ja que retrata la societat dels seus avantpassats amb dades explícites i força específiques.

La recerca rigorosa, l'anàlisi de les fonts dels arxius municipals i els altres documents disponibles que s'han consultat per fer aquest estudi donen dades que permeten analitzar la realitat educativa dels segles XVIII i XIX a Solivella. Així, la primera part ens aproparà a conèixer com es finançaven els mestres, quines dificultats tenien... En la segona hi veurem reflectits aspectes diversos de la pedagogia d'aquella època: la disciplina, les matèries que calia que els infants aprenguessin, etc.

Antigament, al segle XVIII, les zones rurals quedaven aïllades de la realitat de les poblacions més grans i sovint era més difícil que hi arribessin recursos econòmics per tirar endavant l'educació i la cultura del poble. Resulta admirable que, tot i les condicions i els escassos recursos amb els quals comptaven, la voluntat i l'esforç dels docents per incentivar l'aprenentatge dels infants permetés que l'educació tirés endavant.

Tot i que ara disposem de molts altres recursos i en gaudim, els i les mestres d'escola rural al llarg del temps han anat trobant la riquesa que els ofereix el seu entorn natural privilegiat per oferir educació de qualitat a les escoles. Així, l'alumnat ha anat teixint els aprenentatges a partir de les seves vivències més properes, del coneixement del poble i de la terra, de la seva identitat com a individu, d'estimar i respectar el seu entorn.

A més, el fet d'integrar diverses edats en una mateixa aula ha permès disposar d'una riquesa de vivències excepcional que ajuda els més petits a avançar i que afavoreix que els més grans siguin capaços de realitzar activitats d'ensenyament-aprenentatge entre iguals. La varietat d'edats es converteix en una eina que fa que els infants assoleixin autonomia en les seves tasques i, al mateix temps, tinguin empatia i cura dels companys.

Tornant al document, també resulta interessant observar-lo des de la perspectiva de gènere. Ofereix detalls molt interessants sobre el rol de la dona en aquell moment, la seva posició social, les matèries que havien d'aprendre les nenes a diferència dels nens... Aquest és un fet generalitzat en l'època, que reproduïa patrons socials que afortunadament hem anat modificant, tot i que encara ens queda molt camí per recórrer.

Voldria concloure aquest pròleg fent esment de l'orgull que representa per a mi com a mestra i filla poder escriure sobre un llibre tan interessant des del punt de vista docent i sociològic, en el qual es reflecteix també l'estima que la meva mare tenia pel seu poble natal. Estic ben segura que tant ella com la padrina n'estarien molt orgulloses, de la publicació.

Vas marxar molt d'hora, mare, abans de poder viure i veure moltes coses que t'haurien fet molt feliç, però el teu record segueix aquí, amb nosaltres. T'estimem i et tindrem sempre present.

Laia Guillén Salla

I- INTRODUCCIÓ

La finalitat d'aquest treball és conèixer les arrels històriques de l'ensenyament primari a Solivella (Conca de Barberà) en els segles XVIII i XIX.

Aquest període es caracteritza, en els seus inicis, per la instauració dels Borbons a Espanya i l'abolició dels òrgans de Govern de Catalunya.

La centralització d'origen francès imposada pels Borbons i la promulgació de mesures uniformadores afectaren tots els àmbits de la vida del Principat, incloent també l'estructura educativa, la legislació escolar i la llengua d'escolarització.

Després de la mort de Ferran VII i l'establiment dels governs liberals, s'inicia l'estructura moderna de l'ensenyament a l'Estat espanyol.

Aquesta nova estructuració educativa representa el triomf i el reconeixement de les idees sorgides de la Il·lustració.

El nou ideari nascut a Anglaterra ens arriba a Espanya a través de França. Té com a lemes principals: el progrés, la tolerància i la fe en el regeneracionisme basat en l'educació.

Si bé aquests són els trets polítics més remarcables en tot l'Estat espanyol i a Catalunya, en el temps que ens ocupa, caldrà precisar, en passar al context en què es mou l'ensenyament al poble de Solivella, que ens trobem en una zona rural i relativament aïllada, on els corrents culturals i educatius arribaren amb retard i amb la intensitat pròpia d'un veïnatge abocat gairebé exclusivament a les activitats agrícoles.

També cal destacar, en aquest període, el continuat creixement demogràfic generat, entre altres factors, per l'extensió i transformació dels cultius, en canviar els cereals per la vinya.

Aquest creixement demogràfic que assoleix l'any 1897 la xifra més alta d'habitants es veu truncat amb la perniciosa arribada de la fil·loxera, que va despoblar la comarca dirigint la població cap a les ciutats i cap a Amèrica.

Les fonts utilitzades per constatar les diverses empremtes de l'educació en el poble en el transcurs de 200 anys han estat les actes municipals, els pressupostos, els censos de població i altres documents que es conserven en l'Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Solivella; també s'ha de destacar la valuosa informació oral, sobretot pel que fa als moments més recents.

S'ha dividit el treball en dues parts.

La primera dona una visió general de l'ensenyament al poble i de les lleis estatals en general promulgades a tal efecte.

La segona part estudia detalladament els diversos elements que intervenen en l'educació: els mestres, els alumnes, l'edifici escolar, els continguts educatius i el pressupost que l'Ajuntament dedicava a l'ensenyament, segons la documentació trobada en l'AMS.

Espero, amb aquest treball, contribuir a un coneixement històric més gran de l'evolució de l'escola en el medi rural, que fins ara no havia estat font

d'interès i que darrerament sembla que es desvetlla i es revalora.¹

Tanmateix, voldria retre un petit homenatge de consideració i estima als mestres que amb el seu esforç van fer possible que amb pocs mitjans i en condicions precàries formessin de la millor manera factible els nostres avantpassats.

¹CAVALLÉ BUSQUETS, Joan (dir.) (1982). *L'ensenyament a Alcover: la història de des l'educació d'una perspectiva local*. Alcover: Centre d'Estudis Alcoverencs; DUCH PLANA, Montserrat (1985). «L'Educació en el medi rural durant la Restauració: Constantí (1874-1924)». A: *Estudis de Constantí* [en línia], núm. 1, p. 47-55.

II-ANÀLISI DE LES FONTS DOCUMENTALS

II-1. Les actes municipals

La primera acta conservada a l'Arxiu Municipal (en endavant AMS) correspon a l'any 1833 i sortosament conté dues referències d'interès sobre l'ensenyament d'aquella època.

Un llarg buit documental es fa des d'aquest any fins al 1858, en què hi comença a haver una continuïtat d'actes fins a l'actualitat.

Les actes que falten no sabem si és que no es van fer o es van malmetre en els baixos de la casa consistorial, tal com s'apunta en l'AM el 18 d'agost de 1897, en què es diu que s'han deteriorat «documentos antiquísimos y curiosos».

Les referències que trobem sobre l'ensenyament són, en general, circumstancials.

La preocupació fonamental del consistori és aconseguir recursos amb els quals fer front als pagaments a la Hisenda Pública.

També es troben diversos problemes municipals, alguns de repetitius, com són el rentador, l'ordre públic alterat pel jovent sorollós, la fil·loxera, la verola, la glossopeda, l'entrega de mossos de lleua, la construcció d'un nou cementeri com a mesura preventiva del còlera, etc.

Després d'una lectura atenta d'aquestes actes, hem pogut anotar 81 referències dedicades a l'ensenyament.

II-2. Els pressupostos municipals

El primer document que hem trobat en els pressupostos correspon a l'any 1829. És una llibreta cosida a mà de 208x148 cm, escrita en català. (És l'únic document que hem trobat escrit en català, ja que tant les actes com els pressupostos estan escrits en castellà, segons les ordres uniformadores vigents.)

Aquesta llibreta porta per títol «Boseria de Magi Sans Decano, comensada el dia 17 de Setembre 1829, Solivella». És un llibre de caixa del regidor degà de l'Ajuntament i fa referència, entre d'altres coses, a uns viatges que fa a Montblanc «per a fer lo acte del Bueno en favor del Comú». Aquests tipus d'anotacions es fan periòdicament² i fan referència a una casa adquirida pel comú per a algun servei públic. Podria ser aquest el local utilitzat com a escola? Caldria corroborar aquesta afirmació amb la documentació pertinent.³

El 1852 trobem el primer pressupost municipal amb indicació del primer sou pagat a un mestre interí.

A partir d'aquesta data hem pogut consignar totes les despeses dedicades a

²AMS, «Bosseria a Magi Sans Decano», annex al PM de 1852. Vegeu les referències als dies i mesos següents: 12 d'octubre, 17 de novembre, 21 de desembre de 1829 i 2 de gener, 12 d'octubre i 28 de desembre de 1830.

³Arxiu Notarial de Montblanc.

l'ensenyament fins als nostres dies. En total n'hem anotat 51 referències.

La informació aportada pels pressupostos, encara que és concisa i puntual, permet, d'una banda, conèixer la composició de les despeses educatives i, de l'altra, veure'n el pes relatiu en el conjunt municipal.

II-3. El cens de població

A l'AMS solament es conserven els cens de població dels anys 1853, 1861, 1865, 1897, 1888 i 1889, els quals ens han servit per localitzar dades biogràfiques de mestres, locals on estaven situades les escoles, nombre d'alumnes, població infantil, etc.

També hem consultat el cens de Floridablanca de 1787⁴ i «Notes sobre demografia de Solivella».⁵

II-4. Llibre d'actes de la «Junta de Instrucción Pública»

En aquest llibre hi apareixen anotacions des de l'any 1892 fins al 1934. També hi ha contractes de lloguer de diversos locals que havien servit d'escoles, inventaris de «los enseres y útiles de la escuela» i referències de dues escoles privades que s'instal·len al poble a principis del segle XX.

II-5. Els «apunts» del mestre Fèlix Foraster⁶

Estan en un quadern manuscrit pel mestre Foraster, que suposem que correspon a l'època que estudiava a la Normal de Tarragona⁷ o quan es preparava per a les oposicions.

No en sabem la data exacta en què fou escrit, ja que hi falten les primeres pàgines, però en diversos llocs l'esmentat mestre fa referència al Reglament d'escoles de 1847.

Els apunts s'estructuren per lliçons i aquestes per preguntes i respostes sobre diversos temes relatius a l'ensenyament.

Els principals temes estudiats són els mètodes educatius, les condicions de l'edifici escolar, els premis i càstigs, els exàmens, etc.

Aquest quadern ens ha ajudat a elaborar la segona part del treball, referida a temes específics de l'ensenyament.

⁴ IGLÉSIES, Josep (1969). *El cens del comte Floridablanca 1787 (Part de Catalunya)*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, p. 521.

⁵ SANS TRAVÉ, Josep M. (1984). «Notes sobre demografia de Solivella». A: *Miscel·lània d'Estudis Solivellencs*. Solivella: Centre d'Estudis Solivellencs, vol. 2, p. 35-56.

⁶ Quadern gentilment cedit pel jove mestre Josep M. Fabregat Anglès, besnet del mestre F. Foraster.

⁷ MONÉS, Jordi (1977). *El pensament escolar i la renovació pedagògica a Catalunya (1833-1938)*. Barcelona: Edicions La Magrana, p. 384.

II-6. Informacions orals

S'han recollit gràcies a diverses «xerrades» que hem mantingut amb els més grans del poble.

Tenim la sort de tenir entre nosaltres dues àvies centenàries nascudes entre 1885 i 1886 que ens han pogut informar de l'escola i dels mestres que van tenir quan eren petites.

Altres veïns ens han explicat el que recordaven de les escoles públiques i privades de principis de segle.

Altres ens han cedit documents, fotografies, llibres, etc., que han ajudat en gran manera a la recerca de la història de l'escola del poble.

A tots, la nostra gratitud, i especialment als nostres joves interlocutors.

III- VISIÓ GENERAL DE L'ENSENYAMENT

Dividirem aquest apartat en dos períodes:

1. De 1731⁸ a 1852⁹

2. De 1852 a 1902¹⁰

Com es pot veure, l'any 1852 serveix d'eix d'ambdós períodes i, encara que no correspon a cap data històrica important, sí que és significatiu per al nostre treball: és la primera data en què, després d'un parèntesi de trenta anys, trobem anotacions continuades sobre l'ensenyament.

III-1. De 1731 a 1852

Al segle XVIII, amb l'entronització borbònica, s'inicia una política d'extensió de l'ensenyament a tots nivells.¹¹ El centralisme i les lleis de Castella s'aniran imposant al Principat i afectaran l'estructura i les lleis educatives.

Aquesta influència comença a les ciutats i passa després als pobles.

Les idees més determinants de la política escolar coincidien amb la dels enciclopedistes francesos, però alhora respectaven de forma considerable el dogma catòlic, que va perviure com a suport de l'ordre establert per la monarquia.

Al principi la intervenció estatal es limita a legislar. Més tard es crea un conjunt d'associacions educatives que formen els «mestres de minyons».

⁸Primera referència que hem trobat d'un mestre d'escola de Solivella.

⁹Primer pressupost dedicat a educació.

¹⁰Any que l'Estat es fa càrrec dels sous dels mestres.

¹¹MONÉS, 1977, p. 15-17.

La legislació emanada pels Borbons es preocupa també de millorar els nivells acadèmics dels estudis elementals, que fins aleshores s'havien limitat a l'aprenentatge de la lectura, escriptura, doctrina cristiana i formació moral.

Posteriorment, a poc a poc, els governs liberals van anar canviant la vella estructura educativa.

Analitzem els passos que van seguir per aconseguir-ho.¹²

La Constitució de 1812, en el títol IX, ja reconeix la necessitat d'una educació «común a todos los hombres, gratuita y uniforme».

Aquestes idees de la constitució gaditana les recull l'informe Quintana de 1814 quan diu que la instrucció ha de ser «universal, —extensible a todos—, pública —abierto a todos los ciudadanos—, gratuita, uniforme y libre».

Quan arriba al tron Ferran VII, el 1814, no accepta la Constitució liberal, i el projecte de 1813 sobre «el arreglo general de la enseñanza pública» no és aprovat, per la qual cosa l'ensenyament resta com abans, en mans de l'Església.

En el trienni liberal (1820-1823) es torna a reprendre la reforma educativa amb el «Reglamento general de instrucción pública de 1821», que ratifica les idees defensades per l'informe Quintana i confirma «la gratuidad de la instrucción pública en todos sus grados».

Aquest principi de gratuïtat universal serà abandonat pel liberalisme moderat, i es reduirà a l'ensenyament primari, limitant-lo solament, amb paraules del Duque de Rivas «a los que se hallen en la imposibilidad de costearla por sí propios».

La Constitució de 1837 retorna l'educació primària a la competència de les Corts, es deroga el Pla del Duque de Rivas i es crea una nova Llei d'ensenyament elemental el 21 de juliol de 1838.

Aquesta llei, promulgada pel govern moderat, posa a la pràctica la majoria d'acords de les lleis anteriors, entre els quals cal destacar els següents:

- La instrucció primària es divideix en elemental i superior.
- L'Ajuntament ha de finançar l'escola pública.
- El nomenament dels mestres, que correspon a l'Ajuntament, no tindrà efecte «sin la previa aprobación del jefe político, quien oirá al efecto la Comisión provincial».¹³
- El mestre rebrà el títol després d'un examen fet per una comissió especial.
- S'estableix la gratuïtat per als nens pobres.
- Es dona gran importància a la instrucció moral i religiosa.
- Es crearan escoles separades, per a nens i nenes, sempre que hi hagi recursos.
- Es fomentarà la creació d'escoles d'adults.

¹²PUELLES BENÍTEZ, Manuel (1979). «Introducción» a la *Historia de la Educación en España*. Madrid: Servicio de Publicaciones del Ministerio de Educación, vol. 2, p. 13-27. Les referències legislatives que segueixen hom les pot trobar en l'obra esmentada.

¹³Idem. art. 23 de la Llei d'instrucció primària de 1838. Demostra un control més gran de la ideologia dels mestres.

- Es crearen les juntes locals¹⁴ i provincials de Primera Ensenyança.

III-2. De 1852 a 1902

Aquest període està marcat per la llei Moyano de 1857. No és una llei innovadora sinó aglutinadora de les lleis i reials ordres aparegudes en el transcurs del segle XIX.

Amb aquesta llei s'implanten, d'una manera decisiva, els principis dels liberals moderats: «gratuidad relativa para la enseñanza primaria, centralización, uniformidad, secularización y libertad de enseñanza, limitada».¹⁵

N'analitzem els principals acords:¹⁶

- S'estableix la divisió de l'ensenyament en tres graus: primari, secundari i superior. El primari, a la vegada, es divideix en elemental i superior.
- L'edat obligatòria d'escolarització és dels 6 als 9 anys i serà gratuïta en les escoles públiques per als nens que no puguin pagar-la.¹⁷
- S'estableixen les condicions i sous dels mestres d'escola pública.
- Es creen escoles de pàrvuls en les capitals i pobles de més de 10.000 habitants.
- Es promouen escoles per a sordmuts i cecs en cada districte universitari.
- S'instal·len lliçons de nit o de diumenge per als adults.
- El Govern ha d'inspeccionar i vigilar els establiments d'instrucció pública i privada amb els inspectors corresponents.

Després del destronament d'Isabel II, el 1868, els liberals progressistes que guanyaren la revolució, es manifestaren com a acèrrims defensors de la llibertat d'ensenyança i de la llibertat de càtedra.¹⁸

Per aquest motiu renovaren la llei Moyano en els punts que els interessaven per aconseguir els seus ideals polítics.

El més destacable és la supressió del Consell d'Instrucció Primària, que era un organisme burocràtic que s'havia creat l'1 de juny de 1843.

Després de la desafortunada experiència republicana, el cop d'estat del general Pavia (el 1874) tornà a instaurar la llei Moyano com era abans.

Posteriorment es dictaren altres disposicions que afectaren l'ensenyament. L'any 1900 es creà el Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts, i el 1901 s'aprovà que els sous dels mestres fossin competència exclusiva de l'Estat.

¹⁴Idem. Segons el títol VII, art. 31 de la llei d'IP de 1838, «esta comisión se compondrá del alcalde, presidente; de un regidor, de un párroco y de otras dos personas celosas e instruidas, nombradas por el Ayuntamiento».

¹⁵PUELLES, 1979, p. 34.

¹⁶PUELLES, 1979. Llei d'instrucció pública de 17 de juliol de 1857. Diversos articles.

¹⁷MONÉS, 1977, p. 398. Al RD de 13 de juny de 1909 l'ensenyament esdevé teòricament obligatori dels sis als dotze anys.

¹⁸PUELLES, 1979. Segons el RD de 21 d'octubre de 1868, «los profesores deben ser libres en la elección de métodos y libros de texto y en la formación de su programa».

Des d'aquest últim moment, els ajuntaments, alliberats del pes econòmic dels sous dels mestres, es podran dedicar a fer els nous locals escola, tan llargament desitjats.

IV - VISIÓ LOCAL DE L'ENSENYAMENT

Una vegada dibuixat, a grans trets, el marc juridicohistòric en què es mou l'ensenyament a l'Estat espanyol, passem a veure de quina forma es complia en un nucli rural com Solivella, molt allunyat dels centres de poder.

IV-1. De 1731 a 1852

Pocs documents tenim d'aquest període, però, sortosament, són força reveladors.

El primer document trobat¹⁹ l'any 1731 a l'AP enregistra un «mestre d'escola».

Aquesta referència ens permet suposar que algun tipus d'escola pública o privada hi devia haver en el segle XVIII.

Després d'aquest punt aïllat, en trobem un de llarg: un buit informatiu de 102 anys. Molts fets històrics van passar en aquest ampli espai de temps, però, si van ésser consignats en les cròniques municipals, no ens han arribat.

El segon document es troba en el llibre d'actes de l'any 1833, on s'enregistren dues referències importants.

La sessió del 17 de març es celebra en resposta a una ordre del S. Intendent del Principat en la qual demana una relació d'establiments dependents del Ministeri de Foment General del Regne. La resposta del consistori no pot ser més clara: «este pueblo carece: de toda clase de establecimientos hasta del de primera educación, por falta de recursos, ni el Ayuntamiento sabe ni conoce medios para atender a este fin de tanta importancia».

En aquesta referència es fa palesa la manca de recursos de l'Ajuntament, que no pot pagar un local dedicat a escola. Però això no vol dir que no hi hagués algun tipus d'ensenyament, ja que en la segona acta important de l'1 de desembre compareixen a instàncies del capità general, amb motiu del sistema per cobrir les lleves, 179 homes, dels quals 53 signen amb el seu nom; els altres són anotats pel secretari perquè no saben escriure.

Aquesta xifra és prou elevada per arribar a la conclusió que a Solivella algú ensenyava les primeres lletres en un local privat o públic.

On i qui queden com a interrogants per a futures investigacions.

En els altres pobles de la rodalia hi ha constància de l'existència de

¹⁹SANS TRAVÉ, Josep M. (1984). «La confraria de Sant Esteve de Solivella, 1712-1860». *Miscel·lània d'Estudis Solivellencs*. Vol. II. Solivella: Centre d'Estudis Solivellencs, p. 187-214.

diversos mestres que estaven contractats i pagats per l'Ajuntament²⁰ des del segle XVIII.

Quant a Solivella, hem d'esperar el 1852 per trobar el tercer document: el pressupost municipal. N'obtenim la primera despesa d'educació, que consisteix únicament en el sou del mestre, ja que el local escola era del comú.

Després de 1852 la informació municipal és contínua i cada vegada més rica, però fins a aquest any sols en tenim tres ressenyes: un mestre (1731), la prova d'una tasca educativa (1833) i el sou d'un educador (1852). Malgrat, però, disposar només de tres referències documentals, hom ha de suposar que Solivella, com totes les altres poblacions de la comarca, devia tenir algun lloc on, sota la direcció d'un mestre, els infants de la població —almenys una part important— aprenien les primeres lletres.

IV-2. De 1852 a 1902

El 1852 a Solivella hi havia una escola instal·lada a la plaça de Sant Joan, dirigida per un mestre interí. Aquesta situació es prolongarà fins al 1862, en què començarà a funcionar una escola de nenes en un local llogat al carrer Major.

Aquest any trobem ressenyats la compra de mobiliari i el pagament de sous.²¹

Un any més tard,²² en compliment de la legislació vigent,²³ es crea la Junta Local d'Instrucció Primària, i el president, que és el batlle, proposa visitar les escoles per donar-ne compte a la Junta Provincial.

De seguida surten els problemes de l'escola de nens: s'ha de fer obres amb urgència per arranjar-la i són finançades per l'Ajuntament i els veïns.²⁴

Aquest és el primer senyal de la inadequació i insuficiència del local, que es farà més i més palesa amb l'increment demogràfic de finals de segle i que sols es resoldrà amb la construcció d'edificis nous el 1929.

Cal dir que aquesta situació no era privativa de Solivella, ja que també l'hem constatat en les veïnes poblacions d'Alcover, Vimbodí i Constantí.²⁵

La migradesa del pressupost educatiu farà que els ajuntaments no puguin fer front a l'arranjament de les cases dels mestres i de les escoles i que en regategin al màxim el preu del lloguer.

Una nova època comença per a l'escola l'any 1870, en què prenen

²⁰CAVALLÉ, 1982. Com es veu en les AM de 1602, 1636, 1737, 1817, 1839, etc. BERGADÀ ESCRIVÀ, Àngel (1978). *Vimbodí. Estudi històric, sociològic i religiós*. Vimbodí i Poblet: Parròquia de Vimbodí. L'any 1633 Vimbodí pagava «cinc lliures al mestre de minyons», el 1755 es troba «el mestre Joan Truquet», el 1820 hi havia una «escola de primeres lletres».

²¹AMS, PM 1852, 1855 i 1862.

²²AMS, AM, 18 de març de 1863.

²³Reglament d'IP de 28 de juny de 1858.

²⁴AMS, AM, 18 d'abril de 1864.

²⁵Vegeu notes 1 i 20.

posseïció D. Fèlix Foraster i D. Mª Dolores Esplugues, mestres d'instrucció aprovats en les últimes oposicions.²⁶

Segueix una dècada (1871-1879) amb poques notícies educatives. Les AM són molt breus i incompletes. Solament els PM, amb la monòtona repetició de partides, permeten suposar que no hi ha res de particular.²⁷

La poca puntualitat de l'Ajuntament a pagar els sous dels mestres fa que el governador civil digui que «tomará medidas de rigor contra los ayuntamientos si no satisfacen el primer trimestre d'I.P.»,²⁸ i a l'any següent són els mestres mateixos els qui reclamen les despeses de material.²⁹

L'any 1882 es canvia el sistema de pagament dels mestres; els pagarà el Govern Civil amb els diners que prèviament haurà dipositat l'Ajuntament a la Depositaria de Tarragona.

La idea era bona, ja que l'autoritat provincial, més seriosa que la local, tindria cura de ser puntual i justa en la seva missió, però no havia previst les precàries finances municipals, que continuaven essent deficitàries.

Per aquest motiu, els requeriments del governador per reclamar que es facin efectius els pagaments d'IP són nombrosos.³⁰

En les AM de 1883 es demana el padró de nens i nenes de 6 a 9 anys que han d'assistir a les respectives escoles³¹ segons la llei Moyano.

Aquest mateix any es renova la junta local d'IP i al cap de quatre anys se'n tornen a renovar els vocals corresponents.³²

L'antic problema de la incapacitat de l'escola de nens es manifesta amb virulència l'any 1882 amb un ofici que adreça el mestre Foraster a l'Ajuntament. Tots en són conscients del problema, però la manca de recursos impedirà solucionar-ho.³³

Malgrat tot, l'activitat escolar es du a terme amb normalitat, i el president de la Junta Local d'IP presideix els exàmens públics que es fan a les escoles per veure'n el grau d'instrucció.³⁴

L'any 1896 trobem la primera petició de la mestra de nenes: a causa de l'increment d'alumnes, demana augment de retribucions per poder llogar una auxiliar.³⁵

²⁶ AMS. AM, 13 de març de 1870.

²⁷ AMS. PM, 1.750 rals de sou, 168 rals de material, 40 de lloguer.

²⁸ AMS. AM, 16 d'octubre de 1879 i per tal motiu «se abre el cobro del reparto municipal de consumos y sal para hacer efectivo el pago a los maestros».

²⁹ AMS. AM, 18 de setembre de 1880.

³⁰ AMS. AM 5 d'agost de 1883; 15 d'agost de 1886; 21 d'abril de 1888; 9 de maig de 1888, i 31 de gener de 1892.

³¹ AMS. AM, 13 de març de 1883; 25 de maig de 1883.

³² AMS. AM, 29 de juliol de 1883; 9 de juliol de 1887.

³³ AMS. AM, 28 d'agost de 1882; 21 de gener de 1883; 5 de febrer de 1883.

³⁴ AMS. AM, 28 de març de 1895.

³⁵ AMS. AM, 6 d'abril de 1896.

També es torna a reproduir el problema d'incapacitat de l'escola de nens i són els veïns els qui prenen la iniciativa per resoldre'l.

La pressió popular és forta però les negociacions no donen resultat.

L'única solució és construir unes escoles noves, ja que no hi ha locals adequats al poble. Però, amb quins mitjans?

Tot s'acaba demanant una subvenció al Govern i fent obres d'urgència a la casa del mestre, que ell mateix dirigirà.³⁶

Tot seguit, en la mateixa acta hi trobem una emotiva alabança a la tasca educativa del Sr. Foraster i es demana al Ministeri de Foment que li atorgui algun premi o distinció.³⁷

La crisi financera de l'Ajuntament continua i l'any 1897 rep una sèrie de requeriments d'Hisenda i de la Junta Provincial d'IP per reclamar els pagaments que no s'han fet efectius en el termini establert.³⁸

La destrossa de la fil·loxera i les males collites causades per la sequera³⁹ provocaren una gran crisi econòmica al poble, per això l'Ajuntament no podia fer-se càrrec dels seus propis pagaments.

L'any 1901 el propietari del local de l'escola de nenes el deshabita a l'Ajuntament perquè aquest no li paga el lloguer, motiu pel qual l'escola de nenes es trasllada al carrer Comte, a un local més barat.⁴⁰

L'última acta consultada correspon a la sessió del dia 6 de juliol de 1902 i s'hi decideix fer un repartiment adicional del 16% sobre les quotes territorials per tal d'atendre les despeses d'IP.

En els pressupostos de l'any 1903 ja no hi figura el sou ni el material dels mestres, atès que l'Estat se n'ha fet càrrec, situació que perdura fins als nostres dies.

Feta la visió general de l'escola segons les lleis vigents i les anotacions trobades a l'AMS, passem a estudiar temes puntuals i precisos de l'ensenyament local.

V-I. ELS PRESSUPOSTOS D'ENSENYAMENT⁴¹

Els pressupostos municipals són una bona eina per conèixer l'evolució economicosocial d'una comunitat. S'hi reflecteix qualsevol decisió o acord que suposi una entrada o sortida dels diners de la població.

Havent examinat el Pressupost de Solivella, veiem que segueix les normes

³⁶ AMS. AM, 30 d'agost de 1896; 20 de setembre de 1896; 25 d'octubre de 1896; 13 de desembre de 1896.

³⁷ AMS. AM, 13 de desembre de 1896; vegeu l'annex.

³⁸ AMS. AM, 18 d'agost de 1897; 31 d'agost de 1897; 5 de setembre de 1897; 21 d'octubre de 1897.

³⁹ AMS. AM, el 19 d'abril de 1897 es faran pregàries perquè ploqui.

⁴⁰ AMS. AM, 2 de març de 1901; 17 de març de 1901.

⁴¹ Vegeu el pressupost d'ensenyament de Solivella (1852-1903) en l'annex.

indicades pel govern centralista i, per tant, és molt semblant al d'altres pobles de les mateixes característiques que les nostres.

L'Estat manava⁴² als ajuntaments que paguessin als mestres: els sous estipulats, les despeses del material dels nens pobres i la casa escola per impartir les classes. Aquestes són les tres partides bàsiques del pressupost escolar; més tard⁴³ s'hi afegirien les «retribuciones extraordinarias de los niños no pobres», que complementarien els minsos ingressos dels mestres.

La primera anotació del pressupost educatiu la trobem l'any 1852, quan es paguen 2.000 rals de velló a un mestre interí. Aquest sou es manté fins l'any 1861.⁴⁴ Durant aquesta dècada, i prenent com a referència l'any 1856, el pressupost educatiu representa el 28,6% del total.

En començar l'escola de nenes l'any 1862, les assignacions dedicades a «Instrucción Primária» es dupliquen. A més de pagar un sou nou, es compra mobiliari⁴⁵ i es lloga la casa escola de la mestra per 116 rals.

El desglossament del pressupost educatiu de 1864 ens permet veure la desproporció de sous del mestre, que cobrava 2.700 rals, i la mestra, que sols en rebia 2.000.

La mateixa disparitat s'estenia a les retribucions i al material.

Aquesta discriminació l'establia la mateixa llei Moyano de 1857 en l'article 194, que deia: «Las maestras tendrán de dotación 1/3 menos de lo señalado a los Maestros».⁴⁶

Dels anys 1866 al 1870 s'utilitza una nova moneda: l'escut, que equival a 10 rals.

Si prenem com a referència el pressupost educatiu de l'any 1867, veiem que ha pujat al 47% del pressupost total. Aquest és el punt més alt, ja que va baixant paulatinament del 22% el 1878 al 18% el 1892.

L'any 1870 comença a imposar-se com a nova moneda la pesseta, que equival a 4 rals i a 0,4 escuts.

La igualtat de sous entre els mestres s'aconsegueix l'any 1884, però la de material i retribucions no s'assoleix fins al 1887 i 1889 respectivament.

El 1882 podem apreciar una novetat: l'Ajuntament deixa de pagar directament els sous als mestres i en el seu lloc ho fa la Junta Provincial d'Instrucció Pública. L'Ajuntament ha d'ingressar «el 18% de recargo sobre la contribución territorial... en las cajas especiales que establezca la superioridad,

⁴²PUELLES, 1979, p. 148. Llei d'ensenyament elemental de 1838.

⁴³AMS. PM 1867. Es paguen per primera vegada 150 escuts en concepte de «retribuciones extraordinarias para los niños no pobres».

⁴⁴AMS. PM 1855. El secretari de l'Ajuntament cobrava 1.840 rals, i el guarda municipal, 1.825 rals.

⁴⁵AMS. PM 1862. Es compren bancs i taules per valor de 300 rals.

⁴⁶PUELLES, 1979. Article 191 de la Llei d'IP de 9 de setembre de 1857. El sou del mestre era de 2.500 rals per als pobles de 500 a 1.000 habitants, i de 3.300 rals per als de 1.000 a 3.000 habitants.

y en el entretanto en la Depositaria de fondos provinciales».⁴⁷

És important remarcar la progressiva pèrdua de pes de les despeses educatives en relació amb el pressupost total, que suposa l'assumpció per part del consistori de noves tasques municipals.⁴⁸

També és curiós constatar la gran estabilitat de sous: entre l'any 1872 i el 1902, el mestre sempre va cobrar 825 ptes. de sou i 225 de retribucions extraordinàries, de tal manera que l'augment global és degut a l'equipament d'ingressos de la mestra, abans esmentats.

Les variacions més espectaculars estan en el lloguer de l'escola de nenes, que va passar de 40 pessetes entre el 1871 i el 1878⁴⁹ a 120 en els anys 1879 i 1881.

L'últim pressupost complet el trobem l'any 1902, en què es pagaven 1.650 ptes. de sous, 275 de material, 412 de retribucions i 160 de lloguer. L'any següent sols queda consignat el lloguer de l'escola de nenes, ja que de les despeses restants se'n fa càrrec l'Estat.⁵⁰ Les 123 ptes. del pressupost educatiu de l'any 1903 representen l'1,4% del pressupost total.

V-2. ELS EDIFICIS ESCOLARS

Emplaçament i condicions dels locals

L'escola de nens

La primera referència històrica constatada⁵¹ sobre el local d'ensenyament la conté el Padró d'habitants de 1866, on trobem l'escola de nens instal·lada al núm.16 de la plaça de Sant Joan. Era un local del comú, ja que no pagava lloguer.

Com es desprèn en diverses ocasions, l'esmentat local no reunia les condicions suficients de capacitat, higiene i distribució que segons la llei estaven establertes i que tan detalladament tenia anotades el mestre Foraster en els seus «apunts».

La primera queixa sobre el mal estat d'aquest local la trobem en l'acta del dia 18 de març de 1864, que diu: «La casa-escuela pública de niños necesita reparaciones para dejarla en buen estado y comodidad de los profesores que la ocupan.» Les reparacions van ser importants: 2.987 rals, dels quals 2.000 eren

⁴⁷ AMS. AM, 27 d'agost de 1882.

⁴⁸ AMS. PM, 1883. Solament 2.213 ptes. d'un total de 9.462 es dediquen a ensenyament.

⁴⁹ En desconeixem la ubicació en aquest període, ja que la referència al propietari del local escola de nenes, D. Antonio Civit, no apareix fins l'any 1885.

⁵⁰ AMS. AM, 6 de juliol de 1902. «Se hace un reparto adicional del 16% sobre las cuotas territoriales para atender los gastos de Instrucción Pública.» L'Estat disposava d'aquests diners per pagar els mestres.

⁵¹ Sabem que el 1829 el comú havia adquirit cal Bueno, però no sabem quin n'era l'ús o destí.

del comú i 1987 es van recollir amb un repartiment veïnal fet a tal efecte.

Un altre problema que presentava l'escola era la incapacitat per aixoplugar un nombre cada vegada més elevat d'alumnes.

El mestre Foraster, en data 28 d'agost de 1892, es presenta al batlle per demanar que s'ampliï el local o que se'n construeixi un de nou, sinó haurà d'excloure nens de l'escola.

El batlle transmet la reclamació al consistori i aquest, encara que reconeix que ha de fer alguna cosa, en realitat no aporta cap solució al problema. Amb tal motiu es troba la nova insistència del mestre el dia 21 de gener de 1893:

Tengo el honor de poner en conocimiento de este Ayuntamiento que es de precisión absoluta el ensanche del local-escuela de niños de este pueblo, por cuanto no es capaz más que para contener 41 niños y pasan de 90 los matriculados y las necesidades impuestas por la higiene obliga a no admitir más niños que los que buenamente caben.

Este Ayuntamiento convencido de que el factor principal del bienestar de un pueblo, es la instrucción, no permitirá que la Junta Local proceda a despachar los niños sobrantes.

Con el local existente es imposible el orden y disciplina y por lo tanto el adelantamiento, hallándose además los niños expuestos continuamente a contraer peligrosas enfermedades.

Reunit el consistori en una nova sessió (5 de febrer de 1893), accepta l'evidència del problema discutit des de feia molt temps, però no resol res fins que al cap de cinc mesos el governador civil envia un ofici en què amenaça de tancar l'escola per manca de condicions.

Davant aquest «ultimàtum», l'Ajuntament decideix buscar un nou local i arranjar tant com sigui possible la casa del mestre.

De l'any 1893 al 1896 el problema del lloguer d'un nou local perd actualitat, ja que no en trobem cap anotació. Són els anys de la crisi de la fil·loxera i potser l'emigració fa que minvi el nombre d'alumnes de l'escola de nens.

El 30 d'agost de 1896, però, el poble pren la iniciativa i presenten al consistori Magí Travé Negret, que posseeix una sala de 60 x 38 pams a la carretera perquè pugui servir de nova escola. No es posen d'acord amb el preu del lloguer. El propietari demana 40 ptes. al mes i l'Ajuntament sols li n'ofereix 10.

Exhaurida aquesta via, els veïns demanen que es facin obres a l'escola vella,⁵² i Antonio Tarragó Civit proposa aportar les 2.500 pessetes necessàries per dur-les a terme a condició que el consistori les hi retorni.⁵³ La proposició és ben acollida i es convoquen «a los mayores contribuyentes» (que a la fi són els

⁵² AMS. AM, 20 de setembre i 25 d'octubre de 1896.

⁵³ AMS. AM, 13 de desembre de 1896.

qui paguen les despeses) perquè en donin l'autorització.⁵⁴

En aquest moment la situació pren un caire inesperat: «los mayores contribuyentes» apunten la impossibilitat de fer les obres esmentades i es lloga la sala de Magí Travé per 12 ptes. al mes. S'acorda reparar la casa del mestre i per primera vegada es decideix tramitar l'expedient per demanar subvenció estatal per construir nous locals.

La solució era bona per a tots. Durant dos dies la corporació respirà alleugerida. I diem dos dies perquè va ser el temps necessari per veure que el local era insuficient⁵⁵ pel gran nombre d'alumnes. Amb aquest motiu queda sense efecte l'esmentat arrendament i decideix novament demanar una subvenció al Govern per edificar escoles noves i arranjar la casa del mestre perquè sigui adequada i decent.

Segueixen cinc anys sense notícies. Potser la davallada demogràfica havia fet disminuir el problema.

Però en data 19 de gener de 1902 el conseller Josep Travé es queixa que «haya tantos niños que vayan por el Pueblo sin que asistan a la escuela por falta de capacidad, que debería ser el doble para poder admitir en ella a todos los de la edad reglamentaria». I per tal motiu s'acorda citar el mestre Foraster.

No tenim constància de l'assistència del mestre, però, sí, trobem un acord que, com sempre, no talla l'arrel del problema, consistent que el mestre cobri 1 pta. al mes «a los niños pudientes» (segons una classificació que farà l'Ajuntament) per poder atendre tots els nens.⁵⁶

L'escola de nenes

L'escola pública de nenes comença a funcionar l'any 1862. No sabem on estava ubicada, ja que ni els cens de població ni les AM ens en donen la situació. El PM únicament consigna el lloguer «del edificio en que se enseña niñas» (1865) per 200 rals, però fins al 1885 no trobem els rebuts del lloguer de la casa escola de nenes que era propietat d'Antoni Civit i estava al carrer Major.

De les condicions higièniques i capacitat no en trobem queixes, al contrari del que succeïa amb la de nens.

L'únic problema sorgeix l'any 1901, en què per falta de pagament del lloguer⁵⁷ el consistori rep una citació judicial a instàncies dels síndics per la «quiebra» de D. José i D. Antonio Civit, i són deshabitats de l'esmentat local.

Davant la inesperada situació,⁵⁸ «El Ayuntamiento tras breve y atinada

⁵⁴ AMS. AM, 13 de desembre de 1896. Sessió extraordinària.

⁵⁵ AMS. AM, 15 de desembre de 1896.

⁵⁶ AMS. AM, 4 de març de 1902.

⁵⁷ AMS. AM, 10 de maig de 1885. L'Ajuntament sempre pagava el lloguer amb retràs i amb aquesta data «se acuerda satisfacer a D. A. Civit el alquiler de la casa-escuela de niñas correspondiente a los años 1884 i 1885».

⁵⁸ AMS. AM, 17 de març de 1901.

discusión en la que se demuestra buen interés para la enseñanza y educación de los niños, acuerda por unanimidad» llogar per 170 ptes. l'any un local a D. Antonio Castro Travé, situat al carrer Conte.

La ubicació de l'escola de nenes va variar molt en anys posteriors.

El mobiliari

Si l'edifici escolar no reunia condicions, què en direm del mobiliari?

Els «apunts» del Sr. Foraster ens precisen amb tota mena de detalls els «enseres» que necessita una escola, però la realitat és una altra.

Solament hi trobem dues anotacions que esmenten la compra de mobiliari.

La primera es troba en el pressupost de l'any 1864 quan arriba la mestra de nenes i es compren bancs i taules per valor de 303 ptes., i la segona, en l'acta de 6 de novembre de 1892, en què es proposa comprar «3 cuerpos de carpintería».

Els inventaris que figuren en la llibreta d'actes de la Junta d'Instrucció Pública són de principis del segle XX i s'estudiaran posteriorment.

V-3. ELS MESTRES

Relació de mestres de l'escola

La primera notícia que tenim d'un mestre està lligada a un fet alegre i festiu. En uns «esquellots» celebrats l'any 1731, el protagonista és el mestre Josep Roig, fill de la Llacuna, que en contraure matrimoni amb una vídua del poble, li tocà pagar 11 sous a la confraria de Sant Esteve.

No trobem antecedents oficials que facin referència de l'existència de mestres fins l'any 1852, en què en el Pressupost municipal hi figura el sou d'un anònim «mestre interí».

En el Pressupost de 1885 està inscrit el nom del mestre Josep Fernando i Riba.

Al cens de població de 1861 hi figura un mestre de 24 anys que es diu Josep Montserrat i Queralt.

El nom de la primera mestra de nenes, Maria Freixa, apareix en el Pressupost municipal de l'any 1862.

L'any 1869 arriba al poble Fèlix Foraster Croc, de 21 anys, natural de Chambon (França), que durant 35 anys de permanència al poble hi deixà una empremta tan duradora que encara avui la recorden els més grans de la població.

El mateix any la mestra Dolores Esplugas Pujol, filla de Pla de Cabra, de 22 anys, pren possessió de la plaça de nenes el 1870 després d'aprovar de la mateixa manera que el Sr. Foraster les últimes oposicions.

Al Padró d'habitants de 1880 hi figura la mestra Antonia Roig Huguet, filla de Cabra, de 55 anys. Trobem diverses referències d'aquesta mestra en les actes

de 1884 i 1885.⁵⁹

L'any 1889 hi trobem una mestra de 21 anys, Maria Martos Martí, filla de Cambrils, que solament hi va estar un any, ja que el 1891 apareix una nova mestra, M. Mercè Fargas Romaní, que arriba per impartir la docència al poble durant dos anys. Va cessar el 1901 per anar a l'escola de Santa Coloma de Queralt. En el seu comiat el batlle declarà:⁶⁰ «me asocio al sentimiento general de esta población por haberse ausentado tan ilustrada como buena Profesora». Com es desprèn d'aquestes paraules, era una mestra molt estimada pel poble.

Seguidament presentem un quadre amb la relació de mestres que hem pogut testificar en les actes, pressupostos i cens. Ens agradaria no haver-ne oblidat cap, però la manca de documentació ens fa presentar molts buits i interrogants.

<i>Any</i>	<i>Lloc i data de naixement</i>	<i>Nom i cognoms</i>	<i>Anys de permanència</i>	<i>Font consultada</i>
1731	Llacuna	Josep Roig		AP
1852		«mestre interí»		PM 1852
1855		Josep Fernando i Riba		PM 1855
1861		Josep Montserrat Queralt		Padró d'habitants 1861
1862		Maria Freixa	7	PM 1862
1868	Chambon (França) 1/08/1848	Fèlix Foraster Croc	35	AM, PM i Padró
1869	Pla de Cabra 19/03/1847	Dolors Esplugas Pujol	11	PM i AM
1880	Cabra 13/12/1835	Antònia Roig Huguet	8	PM i AM
1889	Cambrils 15/01/1868	Maria Martos Martí	1	Padró 1889
1891		M. Mercè Fargas Romaní	11	AM

Abans de concloure aquest apartat, ens sembla adient reproduir les condicions necessàries per ser mestre segons la llei Moyano de 1857:⁶¹

⁵⁹AMS. AM, 19 d'octubre de 1865. Se li dona possessió de mestra després d'aprovar les oposicions.

⁶⁰AMS. AM, 7 d'abril de 1901.

⁶¹Aquesta llei conté part de la Llei d'ensenyament elemental de 1838.

- 1r. Ser espanyol.
- 2n. Tenir bona conducta moral i religiosa.
- 3r. Tenir el títol de mestre expedit per la Normal.
- 4t. Haver complert 20 anys d'edat.
- 5è. No haver estat condemnat a penes afflictives o infamatòries, ni haver estat processat criminalment.

Segons l'art. 191 de l'esmentada llei, els mestres gaudien:

- 1r. D'habitació decent per a ells i la seva família.
- 2n. D'un sou fix de 2.500 rals anuals per als mestres que es trobin en pobles de 500 a 1.000 habitants.
- 3r. De retribucions⁶² dels nens que puguin pagar-les.

L'article 198, després de fer la discriminació entre els sous dels mestres i les mestres,⁶³ assenyala que el Govern ha de vigilar que cobrin puntualment el pagament de les seves dotacions amb la deguda regularitat i exactitud.

Com es desprèn pels salaris que tenien assignats, els mestres no podien aconseguir cap posició econòmica elevada. És prou conegut el refrany «passar més gana que un mestre d'escola». Però sí que tenien un gran respecte i consideració i eren tractats de «don» i «donya».

Estudi particular del mestre Fèlix Foraster

Per la llarga permanència, pel caràcter i personalitat, el mestre Foraster fou qui deixà més impacte en la població.

A continuació, esmentarem alguns punts interessants de la seva vida i la seva obra.

Arribà a Solivella l'any 1869 i va restar-hi fins a la seva mort, l'any 1913.⁶⁴

Al cap de cinc anys d'estar al poble, el 31 d'agost de 1874 va contraure matrimoni amb la mestra Dolores Esplugas Pujol i van tindre cinc fills.

L'empadronament de l'any 1888 ens situa la família Foraster-Esplugas a la plaça de Sant Joan número 1, a la casa escola de nens, que era propietat del comú.

La mestra Dolores Esplugas va deixar d'exercir, potser per les obligacions familiars, l'any 1880.⁶⁵ Per aquest motiu, ja no apareix en els documents

⁶²Retribucions que fixarà la Junta Local.

⁶³PUELLES, 1979, Reglament d'IP 28 de juny de 1858.

⁶⁴En el certificat d'últimes voluntats fa testament davant del rector D. Josep Soler el dia 30 de setembre de 1913.

⁶⁵Padró d'habitants de 1888. S'hi troba el nom d'una nova mestra, Antònia Roig Huguet, que diu que fa vuit anys que viu al poble.

públics.

La tasca del mestre Foraster no es limitava a l'escola; també el veiem com a secretari accidental de l'Ajuntament (28 de novembre de 1884), de mestre d'adults a la sortida de missa, per informar sobre la fil·loxera (1880), de jutge l'any 1885, etc., i ocupant-se de moltes tasques més de les quals no queda constància.

El seu arrelament al poble també es fa palès l'any 1879, quan es compra «una pieza de tierra de 6 jornales en el camino de Belltall por el precio de 4.000,- Ptes», i més tard, quan queda lliure la casa escola de nenes del carrer Major, «conocida con el nombre de casa de las maestras», la compra al seu propietari, D. Francisco Civit, per 1.000 pessetes, i encara ara es coneix com a «cal Mestri».

Segons diverses versions orals, el mestre tenia un caràcter molt fort i els nens li tenien un gran respecte. A ell se li atribueix aquell vell adagi «la letra con sangre entra».

La seva exigència el farà anar cada dos per tres a reclamar a l'Ajuntament el que ell creia que era just: un local més decent i menys nens a la seva aula.

Poca cosa aconseguí en aquest sentit. Sempre va viure i ensenyar a la vella escola del comú de la plaça de Sant Joan.

El que sí que va rebre fou el reconeixement per part del poble dels mèrits de la seva feina educativa en el transcurs de tants anys i la sol·licitud al Govern d'un premi al mèrit per la tasca assumida durant la seva estada al poble.⁶⁶

V-4. ELS CONTINGUTS EDUCATIUS

Sistemes educatius

Els sistemes educatius, segons els «apunts» del mestre Foraster, eren el conjunt de normes que s'utilitzaven a l'escola «para dirigir, clasificar y estimular a los niños».

Els mètodes eren quatre: l'individual, el simultani, el mutu i el mixt.⁶⁷

El mètode que reunia més avantatges era el mixt, que combinava el simultani i el mutu. Segons aquest sistema, els nens es distribuïen en vuit o més seccions, guiades pel mestre i els instructors.

Encara que no queda constància del mètode emprat pels nostres mestres, segurament devien fer servir el mixt, ja que era el mètode més avantatjós.

Matèries educatives

⁶⁶Vegeu en l'annex el document número 3.

⁶⁷PUELLES, 1979; *Reglamento de las escuelas públicas de I.P. elemental de 26 de noviembre de 1838*, p. 170.

Què s'ensenyava a les nostres escoles?

No disposem d'informació local per saber què s'estudiava al segle XVIII i XIX, però ens pot servir de guia el que es feia a les poblacions veïnes de Vimbodí i Alcover.

L'any 1755 l'Ajuntament de Vimbodí demana al mestre «que ensenyi de llegir y escriurer los principis de gramática, les quatre regles de comptes, la Doctrina Christiana, y tot lo que se segueix per la bona ensenyansa».⁶⁸

En el mateix poble, l'any 1820 hi havia una escola de primeres lletres que ensenyava a llegir, escriure, comptar i instruïa en les regles d'urbanitat (70).

Al segle XIX s'amplien més les matèries, i un mestre d'Alcover, en l'examen públic de nens de l'any 1817, ensenya «cartilla», «leer la gramática castellana y catecismo diocesano», «escribir» i «aritmética».⁶⁹

El factor comú d'ambdós escoles era llegir, escriure, comptar i també saber comportar-se.

Amb la llei Moyano de l'any 1857 es concreten més les matèries comuns a nens i nenes, que, seguint el mateix ordre de la llei, són les següents:⁷⁰

- 1r. Doctrina cristiana i nocions d'història sagrada.
- 2n. Lectura.
- 3r. Escriptura.
- 4t. Principis de gramàtica castellana amb exercicis d'ortografia.
- 5è. Principis d'aritmètica amb el sistema legal de mesures, pesos i monedes.
- 6è. Breus nocions d'agricultura, indústria i comerç segons les localitats (són específiques per als nens).
- 7è. Labors, dibuix i higiene domèstica (per a les nenes).

Suposem que aquestes eren les matèries que es devien estudiar a les escoles del nostre poble.

La llengua d'ensenyament era el castellà, implantat a les escoles per les lleis centralistes i uniformadores del regnat de Carles III l'any 1768 i ratificat en el «Plan y Reglamento de Escuelas» del 25 d'agost de 1825.⁷¹

La religiositat era una característica molt rellevant. Una oració començava i acabava la classe. El dissabte es preparava la celebració dominical i es dedicava la tarda a l'estudi del catecisme i explicació de la doctrina cristiana.⁷²

El senyor rector anava a l'escola un cop a la setmana a explicar doctrina.

Els diumenges i festes de precepte, els mestres acompanyaven els nens a missa major o a la processó.

Un cop al trimestre els portaven a l'església a rebre el sagrament de la

⁶⁸ BERGADÀ, 1978, p. 198-200.

⁶⁹ CAVALLÉ, 1982, p. 30.

⁷⁰ PUELLES, 1979, p. 244-245; art. 2 de la Llei d'IP de 9 de setembre de 1857.

⁷¹ MONÉS, 1977, p. 17 i 19.

⁷² «Apunts» del mestre Foraster i informacions orals.

confessió, i durant el mes de maig s'anava cada dia a resar a la Verge al mes de Maria.

Aquestes matèries es donaven seguint un horari partit de matí i tarda. Al matí s'entrava a les nou i se sortia a les dotze. A la tarda es començava a les dos, fins a les cinc.

La tarda del dijous era festiva si no hi havia cap més festa entre setmana.

L'agost era l'únic mes de vacances d'estiu. A vegades s'allargava a la primera quinzena de setembre per aprofitar els nens per a la recol·lecció de la verema i s'avançava a la segona quinzena de juliol per les feines de la sega. També es feien les vacances de Nadal i de Setmana Santa per tots conegudes.

Els exàmens

Per avaluar la feina del mestre i l'aplicació dels alumnes es feien els clàssics exàmens.

Hi havia dos tipus d'exàmens: els privats i els públics.

Els privats podien ser: individuals, setmanals i mensuals. Els individuals es feien quan l'alumne començava el col·legi per veure a quina secció li corresponia.

Els setmanals eren sobre doctrina cristiana i història sagrada; es feien els dissabtes a la tarda.

Els mensuals es realitzaven a fi de mes per veure els avenços de les seccions i mirar quins nens podien ser canviats de secció.

Els exàmens públics generals s'havien de convocar cada any segons l'AD de 23 de setembre de 1847, davant de les juntes locals d'IP, i havent estat anunciats al públic uns quants dies abans.

En dues actes tenim anotacions sobre la visita del president de la Junta Local a l'escola per fer els exàmens públics.⁷³

Els premis i els càstigs per mantenir la disciplina

Pel gran nombre d'alumnes⁷⁴ i de diversos graus, el mestre havia d'imposar autoritat per mantenir la disciplina i poder impartir les ensenyances.

Segons els «apunts», seguint el mètode mixt, s'agafaven ajudants entre els alumnes més avantatjats, als quals es donava una campaneta per mantenir l'ordre.

El mestre es reservava un xiulet per al seu ús personal.

Per motivar els alumnes, s'improvisaven una sèrie de premis i càstigs per afavorir o desalenyar determinades conductes. Cada alumne nou, després de passar l'examen individual, s'integrava en una secció, en què esdevenia l'últim. Segons la seva aplicació, podia anar avançant fins al primer lloc i llavors rebia

⁷³ AMS. AM, 15 de desembre de 1896 i 28 de març de 1895.

⁷⁴ AMS. AM, 15 de desembre de 1896; el mestre Foraster tenia 116 alumnes des de feia deu anys.

un bitllet de «satisfacción» que valia 25 p. També es premiava la puntualitat (3p.) i la neteja personal (5p.).

Una bona acció rebia una lloança davant dels companys. Si l'alumne tenia bona conducta i era aplicat, el seu nom s'inscrivía al «cuadro de honor, donde permanecerá hasta que cometa falta grave». Si, a l'últim, la seva conducta era exemplar, el mestre escrivia una «carta de satisfacción» a la seva família.

Al contrari, la mala conducta es castigava amb pèrdua de punts o llocs de la secció: «el niño indócil se colocará el último de la sección». «El niño porfiado comparecerá delante del maestro que según la gravedad de la falta, le pondrá de rodillas por 5 minutos o 15 todo lo más.»

Si no eren suficients aquests càstigs per l'esmena, el culpable s'inscrivía en el «cuadro negro» fins que canviés de conducta.

La permanència en aquest quadre suposava una primera amonestació pública a la classe. Si hi havia motius per fer-ne una segona, la setmana següent anava acompanyada d'una carta explicativa als pares.

Els últims esglaons de càstigs eren el suficientment greus perquè el mestre hagués de tenir l'autorització de la Junta Local d'IP i consistien en l'expulsió durant alguns dies o en l'expulsió definitiva.

Com es pot veure segons es desprèn del «quadern» del mestre Foraster, hi havia una meticulosa xarxa d'incentius i sancions per mantenir l'ordre a la classe.

V-5. ELS ALUMNES

És difícil trobar informació sobre aquest apartat. La font lògica seria el cens escolar, que no ens ha arribat. Això ens deixa el material disponible reduït a esporàdiques referències contingudes en els padrons municipals i en les actes municipals.

Un laboratori treball demogràfic podria obtenir la població infantil potencialment escolaritzable, tenint en compte que l'edat escolar obligatòria segons la llei Moyano era de 6 a 9 anys. No en disposem, però, encara de cap.

Les poques dades recollides queden reflectides en el quadre següent.

Any	Població total	Població infantil	Alumnes		Estudiants superiors	Fonts (vid. Notes)
			nens	nenes		
1787	792	114				(4)
1838	864	205				(5)
1842	829	201				(5)
1861	1361		53	6	2	Cens mun.

1877	1424					(5)
1887	1680		116			(5)
1888	1686		116			(5)
1889	1680		116		5	Cens mun.
1893	1679		+90			AM21/01/1893
1897	1742		116			AM15/12/1896
1900	1610					(5)

El primer cens estudiat és el de Floridablanca de 1787 i hi destaca l'absència d'estudiants superiors, la qual cosa es contraposa amb la d'altres pobles veïns que sí que en tenien.⁷⁵ Això ens fa suposar un baix nivell cultural del poble en aquell temps.

Hem d'esperar el cens de població de 1861 per trobar una xifra important d'alumnes: 53 nens i 6 nenes.⁷⁶

L'escola de nenes encara no existia, ja que es creà un any més tard, el 1862, per la qual cosa devien rebre lliçons particulars, ja que segons la llei Moyano no podien anar junts amb els nens a la mateixa classe.

La disparitat de xifres entre nens i nenes es devia al fet que no es donava tanta importància a l'educació de les nenes. Semblava preferible anar a aprendre a cosir abans que llegir.⁷⁷

Ja es desprèn el paper social de la dona en aquest període.

Els censos següents no ens donen la població infantil, per la qual cosa les dades de 1868 a 1897 s'obtenen indirectament de les AM que tenien lloc amb motiu del problema de la insuficiència de l'escola de nens.⁷⁸

Al cens de 1889 hi trobem dues dades que ens parlen de l'augment cultural de Solivella: hi ha cinc estudiants de primera i segona ensenyança, i un fill del poble que es diu Ramon Muntanyola i Montseny que fa de mestre a la Torre de l'Espanyol.

⁷⁵ IGLÉSIES, 1969, p. 521. Vilaverd, amb 793 habitants, té 14 estudiants. Montblanc, amb 3.100 habitants, té 25 estudiants; l'Espluga de Francolí, amb 2.132 habitants, té 4 estudiants; Sarraí, amb 2.353 habitants, té 9 estudiants; Alcover, amb 2.545 habitants, té 1 estudiant; Rocafort de Vallbona, amb 214 habitants, té 1 estudiant.

⁷⁶ També figura, en el Padró d'habitants de 1861, un estudiant de segona ensenyança i un estudiant superior, Josep Civit Sala, fill d'un prohoms del poble.

⁷⁷ Segons una informació oral d'una veïna centenària, va deixar l'escola per anar a aprendre a cosir a ca l'Estrill.

⁷⁸ AMS. AM, 29 de gener de 1893. El mestre Foraster té més de 90 alumnes. L'AM de 15 de desembre de 1896 ens diu que va començar amb 36 alumnes fa 27 anys i ara en fa deu que en té 116.

Encara que no tinguem dades concretes de la població escolar femenina, sí que podem afirmar que l'any 1896 havia augmentat molt, ja que la mestra M. Mercè Farga demana una auxiliar perquè l'ajudi a la classe.

Pel que fa als costos de l'ensenyança per part dels alumnes, hem de dir que els nens rics pagaven el material i unes retribucions al mestre que fixava la Junta Local. Els nens pobres no pagaven.

Referint-nos a l'edat d'escolarització, l'obligatòria era de 6 a 9 anys. Els de més o menys edat podien anar a l'escola però pagant una quantitat estipulada.

Però segons el mestre Foraster, en l'acta⁷⁹ hi diu que ell sempre ha impartit ensenyança pública d'una manera gratuïta als que tenien l'edat i als que ja l'havien superada.

L'última AM consultada, que correspon al dia 4 de març de 1902, diu que l'Ajuntament classificarà els nens en «*puddientes y no puddientes*», i d'ací es feien relacions per passar-les al mestre per cobrar les retribucions extraordinàries que en aquell temps eren d'1 pesseta al mes per als nens rics.

⁷⁹ AMS. AM, 15 de desembre de 1896.

Plaça Major any 1910. Arxiu fotogràfic de la Diputació de Barcelona. Servei de Patrimoni Arquitectònic Local.

ABREVIATURES

AM Acord municipal
AP Arxiu Parroquial
AMS Arxiu Municipal de Solivella
IP Instrucció Pública
PM Pressupostmunicipal
RD Reial decret

ANNEX DOCUMENTAL

Document 1: Acta municipal de 17 de març de 1833, en què per primera vegada es fa referència a l'ensenyament a Solivella.

En el pueblo de Solivella a los diez días del mes de marzo de 1833 reunido el Magnífico Ayuntamiento del mismo en su sala Capitular a consecuencia de la orden que dicha corporación recibió del MI Señor Intendente de este Principado de veinte y nueve de diciembre último para que se dé una memoria exacta y sucinta del estado en que se encuentran los establecimientos dependencias y corporaciones que dependan del Ministerio de Fomento General del Reyno, en su consecuencia y cumplimiento han acordado decir que este pueblo carece de toda clase de establecimientos hasta del de primera educación por falta de recursos ni el Ayuntamiento sabe ni conoce medios para atender a este fin de tanta importancia. La única Corporación que hay es la Justicia y Ayuntamiento que se compone de un Bayle pedáneo, un Sosbaile, tres regidores y un síndico procurador, los empleados en ello son un secretario, siendo estos los únicos conocimientos que puede facilitar este Ayuntamiento en cumplimiento de la citada circular, así lo acordaron de que certifico.

Firmado: Antonio Anglés, secretario.

Document 2: Acord municipal del 15 de desembre de 1895, en què es reconeixen els mèrits del mestre Fèlix Foraster

Atendiendo a los servicios especiales prestados a la enseñanza pública por el profesor de este pueblo D. Félix Foraster, este Ayuntamiento tiene una satisfacción en suplicar a la M. I. J. de primera enseñanza de la provincia, para que con su informe del Consejo de Instrucción Pública proponga al mencionado profesor para que sea objeto de algún premio o distinción del Ministerio de Fomento o de la Dirección General del ramo a fin de que se halla comprendido en el párrafo 1º del Art. 3º del R.D. de 27 de abril de 1877. Los servicios prestados a la enseñanza pública por el profesor D. Félix Foraster son los siguientes:

1º. Aumento constante de matrícula por espacio de 27 años, pues habiendo empezado con treinta y seis alumnos se encuentra hoy con más de 116.

2º. Los exámenes verificados en su escuela tanto por las Juntas Locales e inspectores han sido siempre satisfactorios y en prueba de ello es que por la inspección se consigna que

el profesor D. Félix Foraster merece los mayores plácemes y se congratula de poder consignarlo así.

3°. Que habiendo tenido la desgracia de perder el brazo derecho uno de sus alumnos, el profesor se apiadó de él y hoy escribe y ejecuta las operaciones aritméticas con la mano izquierda, como los demás, y todo sin recompensa alguna.

4°. Que siempre ha enseñado gratuitamente, pues nunca ha cobrado retribución alguna de los niños menores de seis años y mayores de doce.

5°. Que su amor y paciencia por la enseñanza han de ser grandes así como su constancia porqué el aumento constante de matrícula le ha obligado a tener durante más de diez años ciento diez y seis alumnos en un local solamente capaz para cuarenta.

6°. Que habiendo llegado la matrícula a su máximo, no ha dejado medio para conseguir que se instruya expediente para obtener una subvención del Gobierno a fin de edificar un nuevo y grande local escuela como sí lo ha acordado el Ayuntamiento.

Dióse por terminada la sesión firmando los señores del Ayuntamiento, mayores contribuyentes y D. Félix Foraster presente al acto, que aceptó lo acordado, lo que certifico.⁸⁰

Document 3: Pressupost municipal de Solivella dedicat a l'ensenyament (1852-1903⁸¹)

Any	Pressupost total	Pressupost ensenyament	Sous		Material	Retribucions Extr.	Lloguer escola nenes
			Mestre	Mestra			
1852			2000				
1853							
1854 ⁸²			2000				
1855			2000				
1856	7810	2240	2000		240		
1857							
1858			2000		200		
1859			2000		200		
1860							
1861		2225	2015		210		
1862 ⁸³		4901	4482				116
1863		5575	2700	2000	675		200
1864		5575	2700	2000	675		200
1865	13013	5575	2700	2000			200
1866	1300	537	470		67		
1867	1455	687	470		67	150	
1868	1455	687	470		67	150	
1869	1678	767	330	220	67	90 60	
1870	2464	767	330	220	67	90 60	
1871	6000	1958	1375		168	375	40
1872	6614	1958	825	550	168	375	40
1873	6614	1958	1375		168	375	40

⁸⁰ Còpia de les signatures dels presents en la sessió del dia 15 de desembre de 1876.

⁸¹ La moneda en curs de l'any 1852 al 1865 era el ral de billó. De 1866 a 1870 és l'escut, i a partir del 1871, la pesseta.

⁸² Aquest any estan consignats 100 rals per a despeses d'obres.

⁸³ Hi ha consignats 303 rals per comprar mobiliari.

1874	6888	1958	1375	168	375	40
1875	6954	1958	1375	168	375	40
1876	6944	1958	1375	168	375	40
1877	7830	1958	1375	168	375	40
1878	8351	1958	1375	168	375	40
1879	9710	2213	825	550	343	120
1880	9419	2213	1375	343	375	120
1881	9561	2213	825	550	206 137	225 150
1882	9462	2213	825	550	343	375
1883	9462	2213	825	550	206 137	225 150
1884	11553	2488	825	825	343	375
1885	12325	2488	825	825	343	375
1886	12672	2488	825	825	343	375
1887	12671	2557	825	825	206 206	375
1888	15008	2557	1650	412	375	120
1889	13738	2632	1650	412	225 225	120
1890		2632	1650	412	450	120
1891	12555	2632	1650	412	450	120
1892	13903	2692	1650	412	450	180
1893						
1894	12488	2692	1650	412	450	180
1895	12488	2692	1650	412	450	180
1896	9956	2692	1650	412	450	180
1897	9956	2692	1650	412	450	180
1898	9317	2692	1650	412	450	180
1899			1650			
1900		2692	1650	412	450	180
1901	12906	2497	1650	275	412	160
1902	18280	2497	1650	275	412	160
1903	8525	123				123

Document 4: Condicions que havia de reunir el local dedicat a l'escola

Lección 6ª.

P. ¿Qué requisitos deben tener los edificios destinados a escuela?

R. Deben estar situados en un punto elevado ventilado y bañado por el sol. Debe estar separado de lugares muy poblados, plazas públicas esto es de parajes que el aire que sube de estos pueda dañar a los niños. A fin de evitar frío en el invierno y el calor del mediodía se ha de procurar que la fachada mire al sol naciente.

P. ¿De qué partes debe constar un edificio destinado a escuela?

R. En primer lugar una escuela debe tener tantos salones cuantos sean los grados de la escuela. Cada salón debe tener su antesala en donde colocarán los niños sus capas y sus gorras; y reunirse para entrar en orden en la escuela. También debe haber un patio bastante grande, con árboles y cubierto de arena para poder jugar los niños y en cuyo patio debe haber un cobertizo para entrar los niños cuando llueve. También debe haber una fuente o depósito de agua para limpiarse y beber los niños cuando lo necesiten.

En cada salón debe haber un común con las siguientes circunstancias:

1º. Que esté en parte que no cause mal olor. 2º. Que en él haya limpieza. 3º. Evitar los efluvios que penetren en la sala y 4º Que esté en lugar que el maestro pueda vigilarlo. También debe haber en el mismo edificio habitación para el maestro.

P. ¿Qué circunstancias debe tener una sala de escuela?

R. Debe estar en la parte baja del edificio, elevada unos tres o cuatro pies del suelo para que no sea húmeda. Su forma será la de un paralelogramo rectangular, y de ancho la mitad de su longitud. El suelo debe estar formado de madera o de asfalto, si fuera posible, debiendo tener una inclinación de medio pie, por cada 25 o 28 de longitud, cuidando que la parte más elevada esté al lado opuesto a la mesa del maestro.

El techo de la sala debe estar a unos 15 o 20 pies de elevación, las ventanas de los dos lados mayores del paralelogramo, las unas frente a las otras, con unas dimensiones propiamente cuadradas y elevando del suelo 6 o 7 pies.

Además de las ventanas debe haber cerca del techo conductos destinados a renovar el aire, cuando la estación no permita abrir las vidrieras. Las paredes de la sala deben estar pintadas al blanco y al óleo con un friso al color oscuro hasta la altura de cuatro pies...

Document 5: Inventari de les principals eines de treball que hi ha a l'escola

P. ¿Qué enseres se necesitan en una escuela?

R. Una mesa escritorio para el maestro... una tarima elevada ocho pulgadas sobre el suelo... Detrás de la mesa debe haber un sillón para el maestro. Un crucifijo y una imagen del Jefe de Estado... También convendría una imagen del Jefe de la Iglesia. Un reloj... Un armario... con 6 estantes, con un hueco grande para colocar las botellas de tinta, pizarras, pizarrines... Un cajón con sus divisiones para contener sus tinteros i templadores de plumas...

Los cuerpos de carpintería que sean necesarios para contener todos los niños de una escuela, debiendo entender por cuerpos de carpintería la mesa y el banco para escribir, reunidos por medio de travesaños... las mesas deben tener una inclinación de una pulgada; en su parte inferior deben tener un filetito y en la superior una ranura para que no se caigan los objetos que se pongan en ellos. Deben tener los agujeros necesarios para los tinteros, distantes entre sí unas 36 pulgadas...

La longitud de los cuerpos de carpintería debe ser proporcionada al número de niños que ha de contener, teniendo presente que cada niño ocupa 18 pulgadas de su longitud.

Media docena de sillas medianas. Una estufa. Un termómetro. Las campanillas para dar las señales. Un tablero contador para los números enteros, otro para los quebrados y otro para relacionar el sistema decimal de numeración de enteros con las fracciones decimales.

Document 6: Cronologia

1731	Primera notícia d'un mestre d'escola de Solivella que es deia Josep Roig
1768	El castellà és obligatori a l'ensenyament elemental
1787	Al cens de Floridablanca no hi consta cap estudiant superior de Solivella
1812	Constitució de Cadis
1814	Informe Quintana sobre l'ensenyament

1821	Reglament general d'instrucció pública
1833	Primera acta municipal que fa referència a l'escola de Solivella
1836	Pla del Duque de Rivas
1838	Llei d'instrucció pública. Es creen les juntes locals de primera ensenyança
1843	Fundació de la Normal de Mestres de Tarragona. Es creen les primeres escoles de pàrvuls de Catalunya
1852	Apareix el sou d'un mestre interí en el Pressupost municipal de Solivella
1855	El mestre és Josep Fernando i Riba
1857	S'aprova la llei Moyano
1861	El mestre és Josep Montserrat Queralt. Cinquanta-tres nens i sis nenes van a l'escola. Hi ha un estudiant superior que es diu Josep Civit Sala
1862	Es crea l'escola de nenes i la mestra n'és Maria Freixa. Es lloga la casa escola de nenes
1863	Es crea la Junta Local d'Instrucció Primària
1864	Problemes al local de l'escola de nens, situada a la plaça de Sant Joan, 16. S'hi fan obres finançades pel consistori i els veïns
1868	Arriba al poble el mestre Fèlix Foraster Croc
1869	Arriba al poble la mestra Dolors Esplugas Pujol
1870	Es dona possessió als anteriors mestres que han aprovat les oposicions
1871	Dificultats financeres de l'Ajuntament. No paga el sou ni els materials dels mestres
1874	Contrauen matrimoni els mestres Fèlix Foraster i Dolors Esplugas
1880	Es documenta la mestra Antònia Roig Huguet
1882	Canvi en el sistema de pagament dels mestres. Els paga el Govern Civil amb els diners que prèviament ha ingressat el consistori a la Depositària de Tarragona. Ofici del mestre Foraster per demanar l'ampliació de l'escola de nens. Hi apareix el primer segell de l'escola de nens de Solivella
1883	Es fa el padró de nens i nenes de 6 a 9 anys que han d'assistir a les respectives escoles. Es renova la Junta Local d'Instrucció Pública
1884	S'igualen els sous dels mestres (la mestra cobrava un terç menys que el mestre)
1889	Hi ha una nova mestra: Maria Martos Martí. Primer mestre fill del poble que està exercint a la Torre de l'Espanyol i es diu Ramon Muntanyola Montseny
1895	Es fan exàmens públics, presidits pel batlle, que és president de la Junta Local d'Instrucció Primària

1896	La mestra M. de las Mercedes Forgas Romaní demana augment de retribucions per pagar una auxiliar. Es busca nou local per a l'escola de nens. En no trobar-lo, es demana una subvenció al Govern per construir-ne un de nou. Es fan obres a la casa del mestre Foraster dirigides per ell mateix. Es demana un premi o distinció per al mestre Foraster com a agraïment a la seva tasca educativa durant 27 anys
1897	Crisi financera de l'Ajuntament amb les consegüents reclamacions d'Hisenda i de la Junta Local d'Instrucció Primària. La fil·loxera i les males collites s'havien fet presents al poble i comporten una greu crisi econòmica
1901	Cessa M. de las Mercedes Fargas per anar a l'escola de Santa Coloma de Queralt. Es trasllada l'escola de nenes al carrer Comte per desallotjament de l'anterior local del carrer Major
1902	L'Estat es fa càrrec del pagament dels salaris dels mestres
1903	Al Pressupost municipal d'educació sols hi figura el lloguer de l'escola de nenes

Carrer Major any 1963. S'hi troba la casa de cal Mestri, antiga casa escola de nenes. (Foto Jordi Travé Travé)

Document 7: Relació de les alumnes a càrrec de la mestra Antònia Juncosa, a data 17 de juny de 1909.

<i>Núm. ordre</i>	<i>Nom i cognoms</i>	<i>Edat</i>
1	Carme Casas Vallverdú	10
2	Elvira Masalias Ballart	11
3	Antònia Montañola Ribé	10
4	Eugènia Iglesias Creus	10
5	Mercè Sardà Travé	9
6	Dolors Solé Ballart	9
7	Carme Domingo Palau	10
8	Antònia Rañé Imber	11
9	Catalina Sans Iglesias	9
10	Filomena Sans Monseny	7
11	Antònia Sans Sanahuja	10
12	Maria Monseny Llort	10
13	Teresa Monseny Llort	6
14	Maria Solsona Massó	6
15	Carme Ballart Sanahuja	6
16	Maria Ballart Español	8
17	Rosa Torrellas Mañé	7
18	Mercè Corbella Pijuan	10
19	Francesca Iglesias Iglesias	11
20	Magdalena Torres Barril	9
21	Isabel Armengol Gutierrez	8
22	Concepció Casas Vallverdú	9
23	Concepció Ballart Rull	7

24	Francesca Jordana	7
25	Maria Pinen March	8
26	Maria Ballart Armengol	7
27	Dolors Garcia Ballart	7
28	Mercè Solé Ballart	9
29	Teresa Masague Español	9
30	Antònia Andreu Anglès	7
31	Rosa Español Moix	6
32	Carme Español Moix	6
33	Maria Iglesias Rañé	11
34	Mercè Anglès Sanahuja	6
35	Antònia Palau Sanahuja	9
36	Maria Anglès Sanahuja	10
37	Maria Civit March	11
38	Rosa Anglès Rañé	11
39	Antònia Palau Tous	6
40	Maria Estivill	9
41	Carme Capdevila Monseny	10
42	Teresa Armengol Castro	8
43	Raimunda Cortès Sanahuja	6
44	Dolors Segura Capdevila	7
45	Carme Andreu Anglès	8
46	Joaquima Pijuan Vila	8
47	Maria Sanahuja Iglesias	7
48	Dolors Capdevila Carol	7
49	Carme Civit March	6
50	Carme Iglesias Gils	7

51	Dolors Contijoch Sardà	8
52	Maria Andreu Anglès	10
53	Teresa Masagué Pons	9
54	Carmen Tarragó Massaguer	9
55	Rosa Ribes Ballart	8
56	Maria Masague Pijuan	11
57	Maria Corbella Masaguer	10
58	Carme Sanahuja Monseny	8
59	Maria Anglès Rañé	7
60	Carmela Sans Ballart	9
61	Concepció Tarragó Español	9
62	Antònia March	7
63	Maria Armengol Español	7
64	Francesca Ribes Tous	6
65	Maria Ballart Torrellas	7

Document 8: Relació dels alumnes en edat escolar entre els 6 i 12 anys, a càrrec del mestre Fèlix Foraster, a data 17 de juny de 1909.

<i>Núm. ordre</i>	<i>Nom i cognoms</i>
1	Josep Pinent March
2	Antoni Armengol Español
3	Josep Ballart Rull
4	Joan Ballart Armengol
5	Cèsar Montseny Cantó
6	Josep Sans Solsona
7	Francesc Castro Castro
8	Magí Pijoan Montseny
9	Joan Iglesias Torrens
10	Josep Anglès Andreu
11	Antoni Segura Capdevila
12	Isidre Sans Iglesias
13	Joan Montañaola Obradó
14	Antoni Casamitjana Salvadó
15	Francesc Masagué Iborra
16	Antoni March Español
17	Ramon Bargada Montañaola
18	Joan Espinach Montseny
19	Antoni Armengol Pijoan
20	Tomàs Domingo Andreu
21	Ramon March Inglés
22	Tomàs March Masalias

23	Ramon Solé March
24	Josep Montseny Cantó
25	Antoni Castro Español
26	Joan Iglesias Sans
27	Ramon Fonoll Español
28	Josep Español Rañé
29	Josep Canals Solé
30	Fabià Tous Sans
31	Josep Voltas Castellà
32	Joan Iglesias Ballart
33	Andreu Pinent March
34	Emili Masague Pons
35	Jaume Fonoll Travé
36	Josep Pijoan Español
37	Josep Solé Ballart
38	Antoni Iglesias Creus
39	Antoni Anglès Rañé
40	Antoni Solé March
41	Manel Montseny Masó
42	Antoni Español Sans
43	Josep Montseny Espinach
44	Lluís Ballart Sanahuja
45	Josep Sanahuja Montseny
46	Antoni Pijoan Ballart
47	Pau Civit Sans
48	Antoni Sardà Travé
49	Josep Travé Iglesias

50	Ramon Armengol Español
51	Josep Andreu Anglès
52	Magí Montseny Claries
53	Antoni Armengol Rodríguez
54	Antoni Aragonés Juncosa
55	Rafael Sanahuja Montañola
56	Jaume Sans Mañé
57	Joan Ballart Corbella
58	Manel Sans Garcia
59	Tomàs March Closa
60	Magí March Closa
61	Tomàs March Anglès
62	Maties Español Masague
63	Joan Jordana Iglesias
64	Antoni March Contijoch
65	Marcel·lí Moix Carreté
66	Enric Torres Iglesias
67	Xavier Ribas Iglesias
68	Jaume Garcia Galindo

Document 9: Programa escolar, escola de nens de Solivella, de 24 d'agost de 1853.

PROGRAMA

de las materias de enseñanza, su existencia y división para régimen y gobierno de la escuela pública elemental completa de niños de Solivella, provincia de Tarragona.

RELIGION Y MORAL.

- 1.ª SECCION. Aprenderá á signarse y santiguarse, el padre nuestro, ave María, Credo y Salve.
- 2.ª SECCION. Los mandamientos de la ley de Dios, los de la Iglesia, los Sacramentos, los artículos de Fé y los pecados capitales.
- 3.ª SECCION. Las obras de misericordia, virtudes teologales y cardinales, potencias del alma, sentidos corporales, dones y frutos del Espíritu Santo, bienaventuranzas, confesion general y acto de contricion.
- 4.ª SECCION. La doctrina de Fé ó sea la esplicacion del signarse y santiguarse, de los misterios, de credo y de los artículos.
- 5.ª SECCION. La doctrina de esperanza ó esplicacion del padre nuestro y salve, y la doctrina de caridad ó esplicacion de los mandamientos de la ley de Dios y los de la Iglesia.
- 6.ª SECCION. La doctrina de obras ó esplicacion de los sacramentos, virtudes, etc. y nociones de historia sagrada.

LECTURA.

- 1.ª SECCION. Conocimiento de los alfabetos mayúsculo y minúsculo.
- 2.ª SECCION. Lectura de sílabas simples y compuestas, directas é inversas.
- 3.ª SECCION. Lectura de palabras monosílabas, bisílabas y polisílabas.
- 4.ª SECCION. Lectura de frases.
- 5.ª SECCION. Lectura de períodos.
- 6.ª SECCION. Lectura propiamente dicha en impreso y manuscritos.

ESCRITURA.

- 1.ª SECCION. Trazado de los cuatro ejercicios de Iturzaeta en pautado n.º 4.º
- 2.ª SECCION. Escritura de las radicales y alfabetos mayúsculo y minúsculo, en pautado n.º 2.º
- 3.ª SECCION. Escritura de palabras, en el n.º 3.º
- 4.ª SECCION. Escritura de frases, en los n.º 4.º y 5.º
- 5.ª SECCION. Escritura de períodos, en los n.º 6.º y 7.º
- 6.ª SECCION. Escritura propiamente dicha en papel blanco y al dictado.

GRAMATICA.

- 1.ª SECCION. Conocimientos de ortografía y prosodia prácticas.
- 2.ª SECCION. Analogía y prosodia.
- 3.ª SECCION. Ortografía y sintáxis.

ARITMÉTICA.

- 1.ª SECCION. Numeracion hablada.
- 2.ª SECCION. Numeracion escrita.
- 3.ª SECCION. Adicion y sus usos.
- 4.ª SECCION. Sustraccion y sus aplicaciones.
- 5.ª SECCION. Multiplicacion, sus usos y abreviaciones.
- 6.ª SECCION. Division, sus usos y abreviaciones.
- 7.ª SECCION. Tablas de pesos y medidas, operaciones con los números denominados y quebrados decimales.

AGRICULTURA.

SECCION ÚNICA. Primeros rudimentos teóricos de esta ciencia.

Tarragona 24 de Agosto de 1853.—El Presidente de la Comision superior, Miguel Diaz.—El secretario, José María de Torres.

Document 10: Instruccions de funcionament de l'escola de nens de Solivella, a 24 d'agost de 1853.

INSTRUCCIONES

para el régimen y gobierno de la escuela pública elemental completa de niños de Solivella, provincia de Tarragona.

- 1.ª Las materias de enseñanza, la division y la extension de las mismas, serán segun se marca en el programa que se acompaña, el que en nada deberá alterarse, excepto en los casos que se mencionarán.
- 2.ª El tiempo que se empleará en cada una de las asignaturas y el orden de las lecciones, será exactamente el que indica la distribucion que es adjunta, la que no se variará sino en los casos en que el programa lo exija por haberse modificado.
- 3.ª Las horas de clase serán de 8 á 11 por la mañana y de 2 á 5 por la tarde durante los meses de Octubre, Noviembre, Diciembre, Enero, Febrero, Marzo y Abril; y de 8 á 11 por la mañana y de 3 á 6 por la tarde en los restantes meses del año.
- 4.ª Bajo ningun pretexto se alterará lo que previene el artículo 14 del reglamento de escuelas sobre fiestas, quedando responsable el profesor bajo la multa de 100 reales.
- 5.ª Solo se entenderán por dias de SS. MM. el 4 de Octubre y el 19 de Noviembre, y por fiestas nacionales el 2 de Mayo y los en que se celebren fiestas reales.
- 6.ª No se permitirán vacaciones extraordinarias de ninguna especie, sin autorizacion especial de la Comision superior.
- 7.ª El profesor no podrá ausentarse del pueblo donde ejerza, sin consentimiento del Alcalde, y si la ausencia fuere por mas de 3 dias, deberá obtener permiso de la citada Comision.
- 8.ª La limpieza y ventilacion de la sala de clase y la conservacion de los enseres que en ella haya, estarán á cargo del maestro y bajo su responsabilidad.
- 9.ª Dentro de la clase no se hablará otro idioma que el español.
10. Comer en la escuela, riñas, golpes, posturas indecorosas, apodos y todas las malas costumbres semejantes, de ningun modo se tolerarán.
11. El maestro cuidará con esmero de que los niños se presenten limpios en la clase, y de ningun modo permanecerá con la cabeza cubierta, ni lo consentirá á los discipulos bajo pretexto alguno.
12. Con la mayor severidad será castigado el profesor que maltrate de obra á sus discipulos, debiendo establecer un sistema racional de premios y castigos; y cuando estos no basten, deberá poner el caso en conocimiento de la Comision local.
13. Las oraciones de entrada y salida de la escuela serán las continuadas al fin de estas instrucciones debiendo alternarse con los mandamientos de la ley de Dios, el credo etc.
14. Los alumnos se reunirán en la casa escuela para ir acompañados por el profesor á la misa parroquial, debiendo volver despues á la misma escuela desde la cual marcharán á sus casas.
15. Todos los libros de que se haga uso, han de ser de los comprendidos en las listas de obras aprobadas para la Instruccion primaria por el gobierno de S. M. siendo responsable el profesor de cualquiera falta que en este punto se observe.
16. Ademas de los registros de matricula y clasificacion y el de asistencia diaria, llevará todo profesor el de correspondencia, donde copiará la oficial que se le dirija y sus contestaciones, y el de visitantes donde anotarán estos lo que tengan por conveniente.
17. Todos los niños concurrentes deberán estar clasificados y pertenecer á una seccion de las que componen las clases generales religion y moral, lectura y aritmética; á una de las de escritura (mientras no haya pizarras) cuando comiencen á leer frases, á una de gramática cuando escriban palabras y á la de agricultura cuando lean bien.
18. Las clasificaciones se harán en cada asignatura, con independencia de las demas, pues sucede con frecuencia que un niño está mas adelantado en unos ramos que en otros.
19. Todos los niños que constituyan una seccion han de estar á una misma altura de conocimientos, han de usar unos mismos libros y estudiar una misma leccion.
20. Una seccion se dividirá en grupos cuando sea muy numerosa (mayor de 15) ó si la materia que tenga asignada es muy extensa.
21. Si el número de niños concurrentes pasa de 60, se formarán 8 secciones, excepto en gramática, en lugar de las 6 que espresa el indicado programa; para lo que se dividirá en dos partes

la materia señalada á las secciones 5.ª y 6.ª de religion, la de las 2.ª y 6.ª de lectura, la de las 5.ª y 6.ª de escritura, la 2.ª de la gramática y la de la 7.ª de aritmética; en cuyo caso se expresará así en un pliego de papel adjunto al programa, sujetándolo á la aprobacion del Sr. Inspector al verificar la 1.ª visita.

22. De ningun modo se consentirá la lectura en latin, siendo responsable de lo contrario el respectivo profesor.
23. La aritmética teórica estará de acuerdo con la práctica y no se permitirá que los niños aprendan las definiciones de lo que no sepan ejecutar.
24. La enseñanza de la agricultura se reducirá á la lectura del manual de D. Alejandro Olivan y á lecciones de memoria.
25. No se consentirá que la enseñanza de la gramática se reduzca á solo lecciones de memoria, sino que estas serán cortas y se harán las explicaciones necesarias hasta que lleguen á comprenderse.
26. Queda prohibida la enseñanza individual, bajo cualquier aspecto que sea, y por consiguiente la de la aritmética en cuadernos ó libretas escritas por el maestro.
27. La enseñanza del sistema métrico no será exclusiva de una sola seccion, la 1.ª de aritmética aprenderá la nomenclatura, la 3.ª sumará cantidades que se refieran á unidades métricas como números enteros y así sucesivamente; la que se ocupa en los decimales calculará estos pesos y medidas y hará las reducciones á los otros sistemas y vice-versa; á cuyo efecto se recomendaron los elementos de aritmética con aplicacion al cálculo mental de D. Antonio Fontova y Lopez.
28. No se establecerá ninguna enseñanza de ampliacion, sin que lo consigne en el programa el Sr. Inspector de la provincia al verificar la visita.
29. Al verificarse una visita de inspeccion, lo primero que deberá presentarse será el programa, la distribucion, los registros, la coleccion de órdenes vigentes en el ramo tanto generales como de la provincia, y estas instrucciones.
30. Cada alumno conservará en las listas mensuales de asistencia, mientras permanezca en la escuela, el mismo número que tenga en el libro de matrícula; se le hará la suma de faltas cada mes y el total al cabo del año en un estado distinto que se conservará.
31. Todo profesor está obligado á observar escrupulosamente el reglamento, las órdenes que con posterioridad y en adelante rijan en la materia y lo que le prevengan el Inspector y la Comision local dentro de sus atribuciones respectivas.
32. El maestro que tenga que dirigirse á la Comision provincial ó autoridad superior del ramo, lo hará de oficio en asuntos pertenecientes á la escuela, y por medio de solicitud en papel del sello 4.º en lo que tenga relacion con su persona, debiendo siempre franquear la correspondencia.
33. Las instrucciones que anteceden se plantearán desde luego, en la parte que no lo estuvieren.
34. La Comision provincial se reserva el premiar de un modo digno á los profesores que mejor cumplan con sus sagrados deberes.
35. El profesor que quiera variar de residencia, hará dimision de su cargo con dos meses de anticipacion.
36. El profesor está obligado á dejar un sustituto idóneo, en la escuela de su cargo, cuando esté enfermo ó deba ausentarse del pueblo por un mes ó mas.

ORACION DE ENTRADA.

Iluminad Señor nuestro entendimiento é inflamad nuestros corazones para que nos ocupemos con fruto en estudiar y aprender las verdades mas importantes de nuestra sagrada religion y quanto puede contribuir á nuestro mayor bien espiritual y corporal y al de nuestros semejantes.

ORACION DE SALIDA.

Os damos gracias Señor por los beneficios que nos habeis dispensado en este dia. Continuada favoreciéndonos á fin de que logrando una ciencia perfecta sepamos adoraros como á nuestro Dios, respetar á nuestros padres, maestros y superiores, y amar de veras á todos nuestros hermanos, Os lo pedimos por intercesion de vuestra Santísima Madre, deposito de la verdadera sabiduría, refugio de pecadores y consuelo de afligidos.

Tarragona 24 Agosto de 1853.—El presidente, Miguel Diaz.—José María de Torres, secretario.

BIBLIOGRAFIA

BERGADÀ ESCRIVÀ, Àngel (1978). *Vimbodí: estudi històric, sociològic i religiós*. Vimbodí i Poblet: Parròquia de Vimbodí.

CAVALLÉ BUSQUETS, Joan (dir.) (1982). *L'ensenyament a Alcover: la història de l'educació des d'una perspectiva local*. Alcover: Centre d'Estudis Alcoverencs.

DUCH PLANA, Montserrat (1985). «L'educació en el medi rural durant la Restauració: Constantí (1874-1924)». A: *Estudis de Constantí* [en línia], núm. 1, p. 47-55.

IGLÉSIES, Josep (1969). *El cens del comte Floridablanca 1787 (part de Catalunya)*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana.

MINISTERI D'EDUCACIÓ I CIÈNCIA (1979). *Historia de la Educación en España. Tomo II: de las Cortes de Cádiz a la Revolución de 1868*. Madrid: Servicio de Publicaciones del Ministerio de Educación.

MONÉS, Jordi (1977). *El pensament escolar i la renovació pedagògica a Catalunya (1833-1938)*. Barcelona: Edicions La Magrana.

RAMOS SANTERO, Josep i altres (1978). *Estudi sobre Vila-seca-Salou*. Vila-seca-Salou: Ajuntament.

VINTRÓ, Eulàlia (1985). *L'Ensenyament. Seminari d'història de l'ensenyament i Rosa Sensat*. Barcelona: Amelia Romero, editor / El Hogar del Libro.

SUMARI

PRESENTACIÓ	3
PRÒLEG.....	7
I-INTRODUCCIÓ	9
II-ANÀLISI DE LES FONTS DOCUMENTALS	11
III- VISIÓ GENERAL DE L'ENSENYAMENT.....	13
IV - VISIÓ LOCAL DE L'ENSENYAMENT.	16
V-1. ELS PRESSUPOSTOS D'ENSENYAMENT	19
V-2. ELS EDIFICIS ESCOLARS	21
V-3. ELS MESTRES	24
V-4. ELS CONTINGUTS EDUCATIUS.....	27
V-5. ELS ALUMNES	30
ABREVIATURES	34
ANNEX DOCUMENTAL	34
BIBLIOGRAFIA	50

M. Assumpció Salla Tarragó

(Solivella 1945 - Barcelona 1987)

Es va llicenciar en Filosofia i Lletres (Secció de Pedagogia) i en Magisteri.

Exercí de mestra de primària en diverses escoles rurals: Vilabella (1964-1966); Montblanc (1966-1967); Sarroca de Bellera (1967-1969); Riudoms (1969-1970), i finalment a la ciutat de Barcelona: Vicenç de Sarrià (1970-1977) i Verge de la Pau (1977-1987).

